

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Mirela ATANASIU

**INFLUENȚA CONFLICTELOR DIN NORDUL AFRICII
ȘI ORIENTUL MIJLOCIU ASUPRA SECURITĂȚII EUROPENE**

Studiu de cercetare științifică

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

București, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ATANASIU, MIRELA

Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene : studiu de cercetare științifică / dr.

Mirela Atanasiu. - București : Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2016

Conține bibliografie

ISBN 978-606-660-283-9

94(100)

**© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității
Naționale de Apărare „Carol I”**

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

ISBN 978-606-660-284-6 (on-line)

CUPRINS

Abstract	5
Argument	7
Capitolul 1. Premise geopolitice determinante ale regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord	9
1.1. Repere istorice	10
1.2. Geografie și resurse	13
1.3. Demografie și religie.....	18
Capitolul 2. Probleme de securitate ale regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord	21
2.1. Probleme sociale și economice	21
2.2. Criza și conflictul – constante ale geopoliticii MENA	24
2.3. Turcia – actor controversat al MENA	31
Capitolul 3. Implicarea occidentală în conflictele și crizele umanitare din spațiul MENA	35
3.1. Actori și interese strategice în MENA	35
3.2. Principali actori ai comunității internaționale implicați în securizarea umanitară a regiunii MENA	39
3.2.1. ONU	40
3.2.2. Uniunea Europeană	41
3.2.3. SUA	43
3.3. Coaliția anti-Stat Islamic din Siria și Levant	45
Capitolul 4. Efecte în planul securității europene ca urmare a geopoliticii conflictuale din MENA	50
4.1. Provocări majore de securitate ale regiunii MENA cu impact asupra Europei	50
4.2. Potențiale efecte negative ale găzduirii refugiaților	54
4.2.1. Accentuarea terorismului islamist în Europa	56
4.2.2. Radicalizarea Europei	58
Concluzii	65
Bibliografie selectivă	69
Anexe	73

THE INFLUENCE OF CONFLICTS IN NORTH AFRICA AND MIDDLE EAST ON EUROPEAN SECURITY

Summary

• **Foreword** • *Determinant geopolitical prerequisites of the Middle East and North Africa region* * Historical perspective * Geography and resources * Demography and religion • *Security issues of Middle East and North Africa region* * Social and economic problems * Crisis and conflict – constants of MENA geopolitics * Turkey – controversial actor of MENA • *Western implication in conflicts and humanitarian crises in MENA area* * Actors and strategic interests in MENA * Main actors of international community involved in humanitarian aid of MENA region © UN © European Union © US * Coalition against Islamic State in Syria and Levant • *Effects on European security following conflict geopolitics in MENA* * Major security challenges of MENA region with impact on Europe * Potential negative effects of hosting immigrants © The possible accentuation of islamist terrorism in Europe © Radicalization of Europe • **Conclusions** • **Selective bibliography** • **Annexes**

ABSTRACT

Middle East and North Africa (MENA) is a complex geographical and historical region characterized by diversity of traditions and linguistic, ethnical and cultural elements. Though, it has at least three features that bring the territory to a common denominator, namely: the religious factor given the large presence of the Arab Muslim population, its unique geographical position at the junction of three continents and the abundance of natural resources that gives it major strategic importance for the European state (and not only) benefiting by these.

History is witnessing a current turmoil, instability and perpetual conflicts taking place in the Middle East and North Africa region, most of the countries being run by authoritarian, dictatorial and monarchical regimes that oppressed millions and killed thousands of people.

The Arab Spring has affected the region within which populations were subjected to totalitarian regimes. This movement took place in various forms: removing or reshuffling of governments, armed rebellions, major or minor protests. All aimed a positive change, but have generated anxiety and insecurity which were broadcasted beyond the areas of undergoing of such actions. At the same time, ethnic and religious clashes disintegrate recognized borders and create borders that are not recognized by the international system. Ethnic and religious conflicts are amplified by the terrorist organization Islamic State (ISIL) actions of invading Muslim territories seeking to widely impose an austere form of Sharia law.

Thus the European security environment is affected by the tensions and conflicts in different regions of the world, and Middle East and North Africa is not exception to this rule. On the contrary, recent geopolitical evolutions have shown that the methods of affecting the security dimensions emanating from MENA conflict environment are becoming increasingly diverse and acute, a fact

revealed also by the massive involvement of active actors on the international arena (sovereign states, the UN, EU, etc.).

This paper is an analysis of these conflicts taking place in the Middle East and North Africa and their effects on European security dimensions. The first chapter contains some of the region's dominant geopolitical assumptions related to its history, geography, resources, demographics and religion. Subsequently, some priority issues of the region's security are analyzed, respectively economic and social questions related to the conflict region, in our research also addressing Turkey as controversial geopolitical actor of MENA region.

In Chapter 3 we analyze the ways of intervention of actors with interests in the region in the humanitarian situation created by conflicts and crises that undergo in the region.

In the last chapter we identify some effects on European security resulting from challenges to security in the MENA region, namely exacerbated Islamist terrorism and the massive immigration of affected populations. These both recent phenomena bring to the forefront of European security the complex problem of hosting Muslim immigrants, with the main negative effects: the radicalization of Europe and increased intensity of European and international terrorism. Also, the experts in security studies identified that the massive Muslim population hosted in Europe backgrounded by the decrease of European autochthonous population increases the risk on long term of Europe Islamization process to be triggered and this will decay the occidental political order.

ARGUMENT

Regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord (*Middle East and North Africa – MENA*) este un spațiu geografic și istoric complex caracterizat de diversitate în ce privește tradițiile și elementele lingvistice, etnice și culturale. Totuși, aceasta are cel puțin trei caracteristici care aduc la un numitor comun teritoriul pe ansamblu și anume: factorul religios dat de larga prezență a populației arabe musulmane, poziția sa geografică unică la intersecția a trei continente și abundența resurselor naturale ceea ce îi rezervă o importanță strategică majoră pentru statele europene (și nu numai) care beneficiază de acestea.

Timul istoric actual este martorul dezordinii, instabilității și conflictelor perpetue ce se desfășoară în regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord, majoritatea țărilor acesteia fiind conduse de regimuri autoritare, dictatoriale și monarhice care au oprimat milioane și au ucis mii de oameni.

Primăvara arabă a afectat această regiune în interiorul căreia populațiile erau supuse unor regimuri totalitare. Această mișcare a avut loc sub diferite forme: înlăturări sau remanieri ale guvernelor țărilor respective, rebeliuni armate, proteste majore sau minore. Toate au avut ca scop schimbarea, dar au generat neliniște și insecuritate care s-au difuzat și dincolo de arealele de desfășurare a unor astfel de acțiuni. În același timp, ciocnirile etnice și religioase destramă granițele actuale și creează frontiere care nu sunt recunoscute de sistemul internațional. Conflictetele cu baze etnice și religioase sunt amplificate de tendințele manifestate de organizația teroristă Stat Islamic (ISIL) de invadare a teritoriilor musulmane în încercarea de impunere cât mai largă a unei forme austere a legii Sharia.

Așadar, mediul de securitate european este afectat de tensiunile și conflictele din diferite regiuni ale lumii, Orientul Mijlociu și Nordul Africii

nefăcând excepție de la această regulă. Dimpotrivă, evoluțiile geopolitice recente au demonstrat că modalitățile de afectare ale dimensiunilor de securitate emane din mediul conflictual al MENA devin din ce în ce mai diverse și acute, fapt reliefat și de implicarea masivă a actorilor activi pe scena internațională (state suverane, ONU, UE etc.).

Lucrarea de față constituie o analiză a acestor conflicte desfășurate în regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord și a repercusiunilor acestora asupra dimensiunilor securității europene. Astfel, primul capitol conține unele premise geopolitice dominante ale regiunii legate de istoria, geografia, resursele, demografia și religia acesteia. Ulterior, sunt analizate unele probleme prioritare de securitate ale regiunii, respectiv sociale economice și care țin de conflictualitatea regiunii, abordând în studiul de cercetare și Turcia ca actor geopolitic controversat al regiunii MENA.

În Capitolul 3 sunt analizate modalitățile de intervenție a unor actori cu interese în regiune în situația umanitară creată de conflictele și crizele ce se desfășoară în regiune.

În ultimul capitol sunt identificate unele efecte în planul securității europene rezultate din provocările majore de securitate ale regiunii MENA, respectiv terorismul islamist exacerb și imigrația masivă a populațiilor afectate. Aceste două fenomene actuale aduc în prim-planul securității europene problematica complexă a găzduirii imigranților musulmani, cu principalele efecte negative: radicalizarea Europei și accentuarea terorismului internațional și european. De asemenea, specialiștii în studii de securitate au identificat că migrația masivă de populație musulmană în Europa pe fondul scăderii natalității populației europene creștine îmbătrânite crește potențialul, pe termen lung, de declanșare a procesului de islamizare a Europei, bineînțeles, cu afectarea ordinii politice occidentale.

Capitolul 1

PREMISE GEOPOLITICE DETERMINANTE ALE REGIUNII ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA DE NORD

Înainte și în timpul Primului Război Mondial, spațiul care cuprindea Turcia, Peninsula Balcanică, Levantul și Egiptul era denumit „Orient Apropiat”, iar dacă autorul se referea la regiunea ce cuprindea Arabia, Golful Persic, Persia (Iran), Mesopotamia (Irak) și Afganistan era folosită sintagma „Orientul Mijlociu”¹. După dezmembrarea Imperiului Otoman și acapararea teritoriilor de către puterile europene colonialiste, întreaga regiune a fost cuprinsă în această a doua sintagmă.

În ce privește regiunea Africii de Nord, aceasta este cunoscută sub denumirea de Maghreb² cuprinzând state (Mauritania, Maroc, Algeria, Tunisia și Libia) ce se întind geografic în spațiul nordic al Africii dintre Marea Mediterană și Oceanul Atlantic.

În epoca contemporană, regiunea Orientul Mijlociu împreună cu statele nord-africane este amintită de specialiști cu denumirile de „Marele Orient Mijlociu (*Greater Middle East*)”³ și mai recent „Noul Orient Mijlociu (*New Middle East*)”⁴. Dar, cel mai adesea, în presă și în literatura de specialitate se

¹ Peter Mansfield, *O istorie a Orientului Mijlociu*, Editura Humanitar, București, 2015, p. 12.

² *Maghreb*, New World Encyclopedia, 28 august 2014, disponibil online la: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Maghreb>, accesat la 06.08.2016.

³ Lucrări în care se utilizează sintagma „Greater Middle East” referindu-se la spațiul respectiv: De Dietrich Jung, Wolfgang Piccoli, *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and a Greater Middle East*, Zed Books, London and New York, 2001; GB Bertino, S Colombo, M Izzo, J Leone, „Greater Middle East” în *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Volume 45, Issue 2, Taylor and Francis, 2010; Ivo H. Daalder, Nicole Gnesotto, Philip H. Gordon, *Crescent of Crisis: U.S.-European Strategy for the Greater Middle East*, The Brooking Institution, Washington, 2006.

⁴ Termenul „Noul Orient Mijlociu” a fost amintit prima dată în iunie 2006 la Tel Aviv, de către secretarul de stat american, Condoleezza Rice pentru a înlocui termenul „Orientul Mijlociu Extins” (*Wider Middle East*). A se vedea: Mahdi Darius Nazemroaya, *Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a “New Middle East”*, Global Research, 24 februarie 2016, disponibil online la: <http://www.globalresearch.ca/plans-for-redrawing-the-middle-east-the-project-for-a-new-middle-east/3882>, accesat la 21.07.2016.

folosește acronimul englezesc MENA (*Middle East and North Africa* – Orientul Mijlociu și Africa de Nord)⁵ cu referire la aceasta.

Geopolitica regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord este una în continuă dinamică fiind determinată de o serie de factori istorici, geografici și demografici și culturali, care interacționează cu mediul de securitate internațional și converg la creionarea mediului său de securitate politică, militară, socială, economică etc.

1.1. Repere istorice

Pentru statele regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord, *islamul* a reprezentat o sursă identitară perpetuă indiferent de epoca istorică parcursă constituind, în același timp, un factor important al modalității de statutare a relațiilor politice și sociale. Un fapt care a contribuit la crearea mediului de dezacord politic și conflict a fost schisma dintre șiiți și suniți, după ce profetul Mohamed a decedat în anul 632⁶, în contextul luptei pentru succesiune, constituind, așadar, o dispută politică. În timp, situația a degenerat și s-a ajuns până la punctul în care unele națiuni au declarat unul dintre aceste două culte ca fiind religia lor oficială de stat (de exemplu, Arabia Saudită – islam sunnit și Iranul - islam șiiit, care, de altfel, luptă între ele pentru obținerea supremației în lumea musulmană).

La momentul Primului Război Mondial, unele puteri europene au profitat de această dezbinare și au colonizat regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord unde a fost introdus sistemul de state-națiune. Astfel, în urma înțelegerii Sykes-Picot semnată la 16 mai 1916 între Londra și Paris, se reconfigurau frontierele

⁵ La o singură căutare pe Google cu termenii „MENA region” apar 14.900.000 de materiale care fac referire la această regiune. A se vedea: <https://www.google.ro/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=MENA+region>, accesat la data de 19.07.2016.

⁶ Adrian Humphreys, *The Sunni-Shia split at the heart of regional conflict in the middle east explained*, 18.11.2015, disponibil online la: <http://news.nationalpost.com/news/world/the-sunni-shia-split-at-the-heart-of-regional-conflict-in-the-middle-east-explained>, accesat la 20.07.2016.

Orientului Mijlociu. Ca urmare a înțelegerii occidentale, Franța a obținut Libanul, Siria și sudul Turciei, iar Marii Britanii i-au revenit peninsula Arabă și Palestina.

Fostele imperii ale regiunii MENA, Turcia și Iranul, nu au fost oficial colonizate de puterile europene, fapt oglindit în politicile independente duse de către statele moderne constituite de către acestea, gradul existent de coagulare internă și rolul geopolitic asumat în plan extern.

La extremă, statele Africii de Nord (Sudan, Tunisia, Algeria, Maroc și Libia) au fost puternic colonizate. Colonii britanice și franceze ceva mai relaxate au fost în Siria, Irak, Iordania, Palestina și Liban. În ce privește statele din Peninsula Arabă, cu excepția Arabiei Saudite care este constituită în formă statală din 1930, toate celelalte state (Kuweit, Qatar, Bahrein, Emiratele Arabe Unite, Yemenul de Sud și Yemenul de Nord) sunt nou-create în acest areal și au fost sub protectorat militar britanic. Frontierele au fost trasate „fără a se ține cont de istoria națională, caracteristicile geografice sau opinia populațiilor autohtone”⁷ semănându-se astfel germenii conflictului în Siria constituită din etnici care nu aveau multe lucruri în comun (kurzi la nord, musulmani sunniți în centru și șiiți la sud, dar și alte religii împrăștiate pe întreg teritoriul noului stat creat).

Statele post-coloniale din regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord au rămas cu o caracteristică care rezistă în timp: structura politică de tip colonial condusă de reprezentanți militari și inocularea unor construcții sociale occidentale care le imită pe cele specifice sistemelor democratice care subzistă în prezent în diferite stadii de dezvoltare în lumea musulmană (liberalism, piață liberă, secularism etc.), ceea ce a dus la constituirea graduală de regimuri dictatoriale și tendința opusă a efectuării de lovituri de stat pentru eliminarea guvernelor anti-democratice (Siria și Irak au suferit o serie de lovituri de stat violente).

⁷ Michael Rank, *De la Mahomed la Burj Khalifa: un Curs Intensiv de 2000 de Ani de Istorie a Orientului Mijlociu*, Babelcube Books, 2014.

De altfel, o serie de autori văd colonizarea ca fiind principalul precursor al conflictelor actuale⁸, tocmai datorită faptului că aceste state au fost create între granițe care nu corespundeau voinței naționale comune a unor popoare. Mai mult, unii dintre specialiștii în relații internaționale văd crizele regiunii MENA ca fiind interconectate la diferite niveluri ca urmare a istoriei lor comune marcate de colonizare, opresiune și provocări similare⁹. Așadar, escaladarea uneia dintre crizele regiunii declanșează o reacție în lanț care poate acutiza și crize învecinate.

După finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, în 1947, ONU propune crearea pe teritoriul Palestinei aflată sub mandat britanic a unui stat arab independent, a unui stat evreu independent și a orașului Ierusalim independent de celelalte state¹⁰. Această decizie a nemulțumit partea arabă care a refuzat recunoașterea noului stat evreu – Israel¹¹ – ceea ce a atras o serie de războaie al căror șir continuă și astăzi (1956, 1964, 1973, 1982).

Ulterior, Israelul a ocupat Cisiordania și Fâșia Gaza constituind pe aceste teritorii colonii¹². Palestiniienii își doresc crearea unui stat în aceste teritorii ocupate, iar comunitatea internațională face eforturi pentru a convinge Israelul să renunțe la acestea în favoarea palestinienilor, dar aceste încercări sunt contestate de grupuri extremiste Hamas și sioniste¹³. Mai mult, dat fiind că în mare parte palestinienii nemulțumiți sunt de origine arabă, conflictul semi-latent existent poate lua dimensiunile noi ale unui conflict deschis între Israel și țările arabe care se pot coagula în jurul Iranului, oponent recunoscut al Israelului. Declarația

⁸ De exemplu: John L. Esposito (ed.), *The Oxford History of Islam*, Oxford University Press, 1999; Andrew R. Smith, *Radical Conflict: Essays on Violence, Intractability, and Communication*, Lexington Books, 2016; Matthew W. Seeger, Claudia Auer, *The Handbook of International Crisis Communication Research*, Wiley Blackwell, UK, 2016; S.V.R. Nasr, "European Colonialism and the Emergence of Modern Muslim States", in *Oxford Islamic Studies Online*, 2016.

⁹ Matthew W. Seeger, Claudia Auer, *The Handbook of International Crisis Communication Research*, Wiley Blackwell, UK, 2016, p. 314.

¹⁰ *Resolution A/RES/181(II), Future government of Palestine*, 29 noiembrie 1947, disponibil online la: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>, accesat la 23.07.2016.

¹¹ La 14 mai 1948, Agenția Evreiască a proclamat crearea statului Israel pe teritoriul repartizat de ONU. A se vedea detalii la: Statul Israel, disponibil online la: <http://www.mae.ro/node/1832>, accesat la 20.09.2016.

¹² George Baker, *Israel-Palestina: istoria unui conflict*, 27 decembrie 2007, disponibil online la: <http://www.cadranpolitic.ro/?p=1894>, accesat la 25.07.2016.

¹³ Idem.

generalului Hossein Salami, locțiitorul comandantului Gărzii Revoluționare Iraniene referitoare la faptul că Iranul deține numai pe teritoriul Libanului mai mult de 100.000 de rachete pregătite pentru „anihilarea” regimului sionist¹⁴, prezentată de surse de informare israeliene în urmă cu câteva luni, în 2016 ar fi un argument în susținerea acestei tendințe. Totuși, și mai recent, surse occidentale afirmă că rivalitatea arabo-palestiniană s-a mai atenuat deși numai 3¹⁵ din cele 21 state membre ONU ale Ligii arabe au recunoscut statul Israel. Acest reviriment este pus pe seama rivalității comune a statelor arabe și Israelului față de politica agresivă a Iranului.

Islamul a jucat un rol major pe perioada luptelor de eliberare din puterea colonialiștilor, lideri islamici generând mișcări anti-colonialiste masive care continuă și astăzi să fie relevante, într-o formă mai acută chiar, reprezentată de paradigma islamistă, folosind ca instrument așa-numitul „război sfânt” (Jihad) conturat ca o luptă împotriva imperialismului modern. Așadar, mișcările islamiste au fost precursorii revoltelor naționaliste ulterioare. De altfel, islamismul a influențat valorile și scopurile politice.

În ultimii ani, liderii islamiști ai unor organizații extremiste precum Al-Qaeda și ISIL și-au redefinit natura politică pretinzând controlul asupra statelor musulmane folosind mijloacele din cele mai violente neacceptate de dreptul internațional, precum crima împotriva umanității și terorismul. Acțiunile islamiste actuale ale ISIL vizează realizarea unui califat islamic pe teritoriile statelor locuite de musulmani în care să prevaleze islamul, respectiv supunerea¹⁶ față de legea Sharia.

¹⁴ *Iranian commander: 100,000 missiles ready to 'annihilate' Israel*, 9 iulie 2016, disponibil online la: <http://www.timesofisrael.com/iranian-commander-100000-missiles-ready-to-annihilate-israel/>, accesat la 25.09.2016.

¹⁵ Peter Brampton Koelle, *The Israeli-Palestinian Conflict in a Broader Context*, 20 august 2014, disponibil online la: <http://intpolicydigest.org/2014/08/20/israeli-palestinian-conflict-in-a-broader-context/>, accesat la 28.09.2016.

¹⁶ Bassam Darwich, *Islam & Peace*, disponibil online la: <http://www.answering-islam.org/Hoaxes/salamislam.html>, accesat la 29.09.2016.

1.2. Geografie și resurse

Există și în prezent o lipsă de uniformizare a opiniilor¹⁷ referitoare la întinderea geografică exactă a regiunii MENA, fiecare specialist¹⁸ considerând ca făcând parte din aceasta unele grupuri de state care servesc scopului final al atingerii obiectivelor de cercetare proprii. Chiar între diferite structuri ale ONU care fac referire la aceeași regiune sunt incluse serii distincte de state. De exemplu, pe website-ul Biroului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (UNHR) în regiunea MENA sunt incluse: Algeria, Bahrein, Egipt, Irak, **Israel**, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, **Mauritania**, Maroc, Palestina, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Siria, Tunisia, Emiratele Arabe Unite și Yemen¹⁹, iar pe site-ul Fondului Organizației Unite pentru Copii (UNICEF) apar: Algeria, Bahrein, **Djibouti**, Egipt, **Iran**, Irak, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, Maroc, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Palestina, **Sudan**, Siria, Tunisia, Emiratele Arabe Unite și Yemen. Banca Mondială include în regiune: Algeria, Bahrein, **Djibouti**, Egipt, Iran, **Israel**, Irak, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, Maroc, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Siria, Tunisia, Emiratele Arabe Unite, Palestina (West Bank și Gaza) și Yemen²⁰.

Pentru a servi scopului prezentei lucrări de a identifica efectele conflictelor din MENA asupra securității europene, considerăm că regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord reprezintă un spațiu întins de la est la vest din Maroc până în Iran și de la nord la sud situat la conexiunea dintre continentul european cu cel asiatic și cel african, incluzând toate statele Orientului Mijlociu și pe cele maghrebiene.

¹⁷ M.E. Bonine, „Middle East and North Africa”, în *International Encyclopedia of Human Geography*, Editura Elsevier, 2009, pp. 82-88.

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080449104002984>

¹⁸ A se vedea diferențele de abordare cu privire la limitele întinderii MENA. De exemplu, Dona J. Stewart, *The Middle East Today: Political, Geographical and Cultural Perspectives*, 2nd edition, Routledge, Taylor and Frances Group, London and New York, 2013 față de Reginald Victor, *Sustainable Mountain Development in the Middle East and North Africa From Rio 1992 to Rio 2012 and beyond*, Swiss Agency for Development and Cooperation, 2012.

¹⁹ *Middle East and Northern Africa Region*, disponibil online la: <http://www.ohchr.org/EN/Countries/MenaRegion/Pages/MenaRegionIndex.aspx>, accesat la 21.07.2016.

²⁰ *Middle East and North Africa*, disponibil online la: <http://www.worldbank.org/en/region/mena>, accesat la 25.07.2016.

La acestea, pentru întregirea analizei de față, adăugăm Turcia - singurul stat eurasiatic membru NATO - care, din punct de vedere geopolitic, până nu cu mult timp în urmă, părea că s-a angajat ferm pe drumul democrației și occidentalizării, drept pentru care exista o tentație firească de a o încadra între statele europene. Totuși, tendințele guvernării actuale turce de întoarcere către lumea arabă și islamul tradițional, existența unor caracteristici specifice statelor post-coloniale islamice (respectiv, guvern dictatorial și lovituri de stat repetate) și influența sa actuală asupra spațiului Noului Orient Mijlociu ne determină să o încadrăm în această grupă de state. Drept pentru care ne vom raporta în lucrarea de față la harta prezentată pe site-ul Wordpress²¹ (anexa nr. 1), în care sunt incluse ca făcând parte din regiunea MENA următoarele state: Algeria, Bahrein, Egipt, **Eritreea**, Irak, Iran, Israel, Iordania, Kuweit, Liban, Libia, Mauritania, Maroc, Palestina, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Sahara de Vest, Siria, Tunisia, **Turcia**, Emiratele Arabe Unite și Yemen.

Regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord include țări cu moștenire istorică, religie, limbă și cultură comună, dar situate în diferite stadii de dezvoltare economică. Din punct de vedere geografic, MENA acoperă o suprafață de aproximativ 15 milioane km². Deși regiunea este afectată de o climă dură, cu ape subterane și precipitații și terenuri arabile limitate (de exemplu, în Egipt suprafața cultivată este sub 3% din suprafața totală), se bucură și de resurse naturale abundente.

Statele cu cele mai proeminente agriculturi ale regiunii MENA sunt considerate de către Departamentul Agriculturii al SUA (USDA) a fi²²: Egipt, Maroc, Iran, Irak, Arabia Saudită și Turcia. Celelalte țări sunt agregate, din punct de vedere al piețelor de desfacere și influența comercială în domeniul agricol, în

²¹ *North Africa and the Middle East*, disponibil online la: <https://arabspringanditscontexts.files.wordpress.com/2014/01/arabspring-map-black-and-white.jpg>, accesat la 26.07.2016.

²² Getachew Nigatu, Mesbah Motamed, *Middle East and North Africa Region: An Important Driver of World Agricultural Trade*, A Report from the Economic Research Service, United States Department of Agriculture, iulie 2015, p. 4, disponibil online la: <http://www.ers.usda.gov/media/1869606/aes88.pdf>, accesat la 29.07.2016.

două categorii: alte state din Orientul Mijlociu (*Other Middle East countries - OME*) și alte state din Africa de Nord (*Other North Africa countries - ONA*).

Așadar, regiunea MENA este diversă din punct de vedere economic, iar împărțirea resurselor energetice variază substanțial între statele regiunii. Orientul Mijlociu și Africa de Nord domină sectorul de petrol la nivel mondial și viitorul securității energetice. De exemplu, în Arabia Saudită sunt localizate 1/3 din rezervele de petrol ale MENA, iar Iranul deține cele mai mari rezerve dovedite din lume de gaze naturale, circa 15% din totalul mondial²³. De altfel, Banca Mondială arată că în regiunea MENA există aproximativ 57% din rezervele de petrol ale lumii și 41% din resursele de gaze naturale dovedite²⁴. De altfel, conform statisticilor, 6 dintre statele Orientului Mijlociu se aflau în anul 2015 în topul celor mai mari 15 exportatori de petrol din lume: Arabia Saudită, Irak, Emiratele Arabe Unite, Kuweit, Iran și Oman (tabelul nr. 1).

Loc în lume	Țară	Valoare (mld. \$)	Procent (%) din exportul de petrol brut mondial
1	Arabia Saudită	133,3	17
2	Federația Rusă	86,2	11
3	Irak	52,2	6,6
4	Emiratele Arabe Unite	51,2	6,5
5	Canada	50,2	6,4
6	Nigeria:	38	4,8
7	Kuweit	34,1	4,3
8	Angola	32,6	4,1
9	Venezuela	27,8	3,5
10	Kazahstan	26,2	3,3
11	Norvegia	25,7	3,3
12	Iran	20,5	2,6
13	Mexic	18,8	2,4
14	Oman	17,4	2,2
15	Regatul Unit al Marii Britanii	16	2

Tabelul nr. 1: Primele 15 state exportatoare de petrol ale lumii²⁵

²³ *Growth and Stability in the Middle East and North Africa*, disponibil online la: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/mena/04econ.htm>, accesat la 28.07.2016.

²⁴ *Energy in MENA*, disponibil online la: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/0,,contentMDK:22307440~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:256299,00.html>, accesat la 26.07.2016.

²⁵ Tabel prelucrat după un material realizat de Daniel Workman, *Crude Oil Exports by Country*, 11 aprilie 2016, disponibil online: <http://www.worldstopexports.com/worlds-top-oil-exports-country/>, accesat la 28.07.2016.

Există autori care au împărțit statele regiunii în patru subgrupuri bazate mai ales pe locul geografic și criteriul economic, astfel²⁶: țările din Magreb (Algeria, Libia, Mauritania, Maroc și Tunisia), țările membre GCC²⁷ (Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite), țările din Mashrek (Egipt, Iordania, Liban, Siria și Sudan) și alte țări (Djibouti, Somalia și Yemen).

Dintre cele 14 membre ale Organizației Statelor Exportatoare de Petrol (OPEC), 8 sunt state MENA (Iran, Irak, Kuwait, Arabia Saudită, Qatar, Libia, Emiratele Arabe Unite și Algeria)²⁸, iar în Consiliul de Cooperare al Statelor Arabe din Golf (CCASG sau GCC) sunt reprezentate 6 state ale regiunii. O altă organizație proeminentă a regiunii este Acordul Pan-Arab de Liber Schimb (PAFTA ori GAFTA) constituit de Liga Arabă în 1998 la care au aderat 22 state printre care și majoritatea statelor MENA (Algeria, Bahrain, Egipt, Irak, Kuwait, Liban, Libia, Maroc, Oman, Palestina, Qatar, Arabia Saudită, Sudan, Siria, Tunisia, Emiratele Arabe Unite și Yemen)²⁹. De asemenea, 4 state MENA participă la Uniunea Maghrebului Arab (AMU)³⁰.

Deși în regiune s-a creat această serie de organizații economice care să accelereze interconectarea între statele MENA, comerțul intraregional este slab dezvoltat reprezentând doar 10% comparativ cu cele 25% ale ASEAN și 2/3 ale UE³¹. Aceasta în contextul în care, în special în țările GCC care susțin regimuri comerciale moderat deschise, persistă impedimente considerabile în materie de

²⁶ E. M. Ekanayake, John R. Ledgerwood, „An analysis of the intra-regional trade in the Middle East and North Africa region”, în *The International Journal of Business and Finance Research*, Volume 3, Number 1, 2009, p. 19.

²⁷ Consiliul de cooperare pentru statele arabe din Golf (adesea menționată ca CCG, dar cunoscut oficial ca CCASG) este o organizație economică regională cu scopul de a consolida coordonarea, integrarea și interconectarea între membrii săi. A se vedea detalii la: *Relations between the Gulf Cooperation Council (GCC) and the EU*, disponibil online la: http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm, accesat la 28.07.2016.

²⁸ *Member countries*, disponibil online la: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm, accesat la 28.07.2016.

²⁹ GAFTA, mai 2012, disponibil online la: <http://bilaterals.org/?-GAFTA->, accesat la 28.07.2016.

³⁰ *UMA - Arab Maghreb Union*, disponibil online la: <http://www.uneca.org/oria/pages/uma-arab-maghreb-union-0>, accesat la 29.07.2016.

³¹ *Caroline Freund, Alberto Portugal-Perez, „Assesing MENA Trade Agreements” in Middle East and North Africa Working Paper Series nr. 55*, World Bank, august 2012, p. 5, disponibil online la: <http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/WP56WEB.pdf>, accesat la 28.07.2016.

cooperare comercială. În anumite ramuri, cum ar fi fluxurile intra-regionale de capital și forță de muncă, statele arabe sunt relativ puternic integrate, dar comerțul intraregional, cu produse fabricate în regiune, dezvoltat cu economiile vecine cum ar fi Turcia, este cu mult sub nivelurile observate în alte regiuni³².

Uniunea Europeană (UE-28) este principalul partener comercial pentru țările MENA, dominând în special piețele de export și import ale țărilor din Africa de Nord. SUA, China, Japonia, Africa de Sud, Canada și India sunt de asemenea parteneri comerciali importanți, în timp ce Europa de Est și Asia de Sud devin concurenți importanți³³.

Regiunea dispune de numeroase resurse minerale și neminerale (Algeria, Maroc, Tunisia, Iordania și Siria dețin aproximativ o treime din producția de fosfat din lume). Alte resurse naturale ale regiunii includ carbonat de potasiu (Iran, Israel și Iordania), minereu de fier (Iran și Mauritania), cărbune (Republica Islamică Iran), amoniac (Iran și Qatar), cupru și gips (Mauritania), bumbac (Egipt și Sudan), tutun (Siria) și cafea (Yemen). În plus, aproape toate țările MENA au coaste și zone de pescuit marin și oceanic, teritoriul fiind înconjurat de 5 mări (Marea Neagră, Marea Mediterană, Marea Roșie, Marea Adriatică și Marea Caspică) și Oceanul Atlantic.

1.3. Demografie și religie

În prezent, conform Băncii Mondiale regiunea numără aproximativ 355 milioane locuitori³⁴. Populația regiunii a crescut cu o medie de 2,1% anual în perioada 2004-2013, mai rapid decât media mondială de 1,2% pe an, având una dintre cele mai rapide rate de creștere din lume, Libanul constituind singura excepție de la regulă. Cele trei țări cu populația cea mai numeroasă sunt Egiptul,

³² Bernard Hoekman, „Intra-Regional Trade Potential Catalyst for Growth in the Middle East” în MEI Policy Paper 2016-1, The Middle East Institute, Washington, D.C., 2016, p. 2, disponibil online la: [http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/Hoekman_PDF%20\(2\).pdf](http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/Hoekman_PDF%20(2).pdf), accesat la 28.07.2016.

³³ Getachew Nigatu, Mesbah Motamed, *op. cit.*, p. 6.

³⁴ *Middle East and North Africa*, disponibil online la: <http://www.worldbank.org/en/region/mena>, accesat la 29.07.2016.

Turcia și Iranul găzduind mai mult de 50% din totalul regional. 73% din aceștia locuiesc în zonele urbane, cotă care este proiectată să depășească 75% până în 2023³⁵. Totuși, în contextul crizelor regionale este posibil ca aceste rate să se modifice ca urmare a imigrației, de exemplu, în Siria se înregistrează un declin al populației de 9,73%³⁶, situându-se pe locul 1 în lume. La această tendință contribuie cu siguranță și cei peste 4.800.000 refugiați sirieni înregistrați în septembrie 2016 sau 3.200.000 refugiați irakieni³⁷.

Regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord este un leagăn al civilizației și culturii, aici fiind originare trei dintre cele mai mari religii ale lumii: creștinătatea, islamul și iudaismul. Totuși, în regiune sunt recunoscute formal 14 religii³⁸:

- yarsanism (Ahl-e Haqq) - 2,2 milioane de adepți în Irak și Iran;
- alevism - 19 milioane de adepți în Turcia și Iran;
- babism, religie aproape dispărută, mai este circulată în Uzbekistan;
- bahaism - 645.000 adepți, cei mai mulți în Iran;
- creștinism - 18,6 milioane de adepți, împărțiți în majoritatea țărilor (armeni ortodocși, copti, catolici de rit oriental, catolici armeni, catolici caldeeni, catolici copti, maroniți, greco-catolici melkiți, catolici sirieni, greci ortodocși, nestorieni, protestanți, romano-catolici, ortodocși sirieni);
- druism - 650.000 adepți, cel mai mult în Siria și Liban;
- islam - 395 de milioane de adepți, în toate țările (sunniți, šiiti, *twelvers*, *seveners*, zaydi, ibadi, khariji, alawiți, sufiți);
- ismaelită – 900.000 adepți, în Arabia Saudită, Siria și Yemen;

³⁵ Getachew Nigatu, Mesbah Motamed, *Middle East and North Africa Region: An Important Driver of World Agricultural Trade*, A Report from the Economic Research Service, United States Department of Agriculture, iulie 2015, p. 4, disponibil online la: <http://www.ers.usda.gov/media/1869606/aes88.pdf>, accesat la 29.07.2016.

³⁶ *Countries With The Biggest Population Decline*, 14 iunie 2016, disponibil online la: <http://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-biggest-population-decline.html>, accesat la 03.09.2016.

³⁷ *Civil War in Syria*, 7 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/civil-war-in-syria>, accesat la 07.09.2016.

³⁸ Între acestea sunt numărate și cele trei ramuri ale Islamului: yarsanism (Ahl-e Haqq); aleviți și ismailiți. A se vedea pe larg: Looklex Encyclopaedia, *Religions*, disponibil online la: <http://i-cias.com/e.o/index.religions.htm>, accesat la 30.07.2016.

- iudaism - 6 milioane de adepți, cel mai mult în Israel (ashkenazi, sefarzi, conservatori, karaiți, Neturei Karta, ortodocși, reformați);
- mandeism - 30.000 de adepți în Irak;
- samaritanism - câteva sute de adepți, în Israel și Palestina;
- Shabak - aproximativ 70.000 de adepți în Irak;
- zoroastrism - 60.000 de adepți în Iran;
- yazidism - 580.000 de adepți, cel mai mult în Irak.

Așa cum se observă din cifrele exprimate mai sus, religia islamică predomină, ceea ce face situația minorităților religioase din MENA destul de controversată, existând permanent o tensiune între musulmani și non-musulmani. Mai mult, statele cu majoritate musulmană duc o politică pro-islamică accentuată, considerând islamul ca fiind religie de stat, ceea ce nu face decât să înrăutățească mediul de securitate al regiunii.

Capitolul 2

PROBLEME DE SECURITATE ALE REGIUNII MENA

Pe termen mediu, Orientul Mijlociu și Africa de Nord a cunoscut un fenomen accentuat de insecuritate socială reliefat în proteste, greve, demonstrații sau alte forme de contestare a regimurilor politice dictatoriale, evoluții care au dus în cele din urmă la dezvoltarea în plan regional a unor crize sistemice și conflicte militare. Totuși, în pofida gradului ridicat de nemulțumire al populațiilor și al eforturilor depuse de îndepărtare a regimurilor autoritare sau semi-autoritare multe dintre statele regiunii, această problema politică persistă.

2.1. Probleme sociale și economice

În ultimii ani, în regiune au avut loc și continuă să se desfășoare mai multe schimbări complexe economice, sociale și politice, iar pe termen mediu, pare puțin probabil ca această tendință să se diminueze. Aceste schimbări au avut atât motivații sociale și politice, Primăvara arabă, de exemplu, dar și motive economice, precum criza economică globală. Dinamicile externe și interne forțează guvernele regiunii MENA să desfășoare un proces de transformare majoră pentru a îmbunătăți funcționarea mecanismelor democratice, a modului de guvernare a statelor și a mediului social, politic și economic.

La nivelul anului 2010, în Programul de Dezvoltare al ONU se identificau caracteristicile care grevează mediul economico-social al regiunii MENA ca fiind³⁹: veniturile ridicate din exportul de hidrocarburi, care conduc la sincope între productivitatea individuală și consum; factorii demografici, precum rata de fertilitate ridicată și creșterea rapidă a numărului populației; dezechilibrele pe piețele forței de muncă, materializate prin rate ridicate ale șomajului în rândul

³⁹ *Ibidem*, p. 6.

tinerilor și slaba participare a femeilor pe piața muncii; investițiile ridicate în școlarizare, dar cu o productivitate scăzută a educației pe piața muncii.

Datorită faptului că principala sursă de creștere economică provine de la resursele naturale deținute, fluctuațiile prețurilor la energie în economia globală afectează profund performanțele economice și a indicatorilor macroeconomici ai economiilor MENA. Prin urmare, acestea sunt expuse la o vulnerabilitate macroeconomică ridicată în cazul apariției unor șocuri interne și externe, indiferent dacă acestea sunt economice sau politice, pe fondul problemelor lor economice structurale deja existente, a productivității scăzute, dar și ca urmare a nivelului lor scăzut de competitivitate la nivel mondial și dependența de bunuri intermediare și finanțe externe.

Regiunea MENA cuprinde atât statele bogate în petrol din Golful Persic (Arabia Saudită, Irak, Emiratele Arabe Unite, Kuweit, Iran, Oman), dar și țări cu resurse energetice relativ limitate, cum ar fi Egipt, Maroc și Yemen. Deși unele dintre ele înregistrează venituri impresionante repartizate la numărul de locuitori, datorită condițiilor sociale și nivelului de dezvoltare umană, statele regiunii se încadrează majoritatea în categoria statelor în curs de dezvoltare. Astfel, conform Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite, luând în calcul indicatori precum: speranța de viață a indivizilor, nivelul de educație și PIB-ul pe cap de locuitor, alături de state cu un nivel de dezvoltare umană foarte ridicat (tabelul nr. 2), în regiune există și o serie de state în slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare cu un index de dezvoltare umană foarte scăzut (tabelul nr. 3).

State MENA	Nivel de dezvoltare umană	Indicele de dezvoltare umană (anul 2014) (%)	PIB pe cap de locuitor (anul 2014) (\$)
Israel	State cu nivel foarte ridicat de dezvoltare umană	0,894	30.676
Qatar		0,850	123.124
Arabia Saudită		0,837	52.821
Emiratele Arabe Unite		0,835	60.868
Bahrein		0,824	38.599

Kuweit		0,816	83.961
Oman	State cu nivel înalt de dezvoltare umană	0,793	34.858
Liban		0,769	16.509
Iran		0,766	15.440
Turcia		0,761	18.677
Iordania		0,748	11.365
Algeria		0,736	13.054

Tabelul nr 2 – State MENA cu nivel foarte ridicat de dezvoltare umană⁴⁰

Stat MENA	Indicele de dezvoltare umană (anul 2010) (%)	Intensitatea sărăciei (anul 2010) (%)	Media populației sărace (perioada 2004-2014) (%)
Egipt	0,014	37,4	25,2
Irak	0,045	39,4	18,9
Libia	0,006	37,5	-
Mauritania	0,285	52,4	42,0
Maroc	0,067	44,3	8,9
Palestina	0,006	37,4	25,8
Siria	0,016	39,1	35,2
Tunisia	0,004	39,3	15,5
Yemen	-	50,1	34,8

Tabelul nr. 3 – Indicele sărăciei multidimensionale – state în curs de dezvoltare⁴¹

În prezent, în contextul crizelor și conflictelor regionale, specialiștii ai Institutului Carnegie afirmă că „mediul de securitate al MENA este grevat de condiții economico-sociale precare de dezvoltare a cetățenilor și statelor, lipsa libertății politice, corupție și represiune”⁴². De asemenea, se constată că există inegalități în domeniul dezvoltării umane la nivel regional, în cadrul fiecărei țări și pentru anumite grupuri demografice, în special între bărbați și femei⁴³. Astfel, în raportul UNDP pentru anul 2015, se arată că în statele arabe indexul inegalității

⁴⁰ Date preluate de pe site-ul Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP) din Anexa statistică pentru anul 2015. Tabelul nr. 1. Detalii la: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, accesat la 30.07.2016.

⁴¹ Idem. Tabelul nr. 2.

⁴² Marina Ottaway, Amr Hamzawy, *Protest Movements and Political Change in the Arab World*, Carnegie Endowment for International Peace, 28 ianuarie 2011, p. 1, disponibil online la: http://carnegieendowment.org/files/Ottaway_Hamzawy_Outlook_Jan11_ProtestMovements.pdf, accesat la 28.08.2016.

⁴³ Djavad Salehi-Isfahani, *Human Development Research Paper 2010/26. Human Development in the Middle East and North Africa*, United Nations Development Programme, octombrie 2010, p. 4.

de gen este de 0,537 fapt reliefat de indicatori precum⁴⁴: număr de locuri deținut de femei în parlamentele statelor respective (14%) sau nivelul de participare al acestora pe piața muncii (23.2%, așadar 1/3 față de numărul bărbaților).

2.2. Criza și conflictul - constante ale geopoliticii MENA

În prezent, în regiunea MENA, conform *Global Conflict Tracker* al *Council on Foreign Relations (CFR)*⁴⁵ și *Armed Conflict Database* al *International Institute for Strategic Studies (IISS)*⁴⁶, se desfășoară un număr de șapte conflicte deschise care creează probleme majore regionale și internaționale din punct de vedere al securității (războiul din Yemen, războiul civil din Libia, războiul civil din Siria, războiul împotriva organizației Stat Islamic în Irak, militantismul islamic din Egipt, conflictul israeliano-palestinian, conflictul sectarian din Liban), dintre care, primele patru enumerate sunt considerate a se înrăutăți⁴⁷.

Haosul geopolitic din Orientul Mijlociu a fost declanșat din cel puțin trei cauze. Prima ar fi lipsa identificării și implementării unei soluții de statu-quo durabil după prăbușirea Imperiului Otoman odată cu finalizarea Primul Război Mondial. De atunci, disputele teritoriale din acest spațiu dintre diferitele facțiuni, respectiv sunniți și șiiți, arabi și evrei, musulmani și creștini, persistă, amplificând conflictele dintre națiuni, etnii și religii.

A doua cauză a instabilității regionale actuale este reprezentată de implozia statelor irakian și sirian pe fondul manifestărilor regimurilor totalitare și a mișcărilor sociale de contrapondere ale Primăverii arabe. Pe fondul fragilizării

⁴⁴ *Human Development Report 2015, Statistical annex*, United Nations Human Development, p. 27, disponibil online la: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf, accesat la 06.09.2016.

⁴⁵ A se vedea pe larg: *War against Islamic State in Iraq*, Global Conflict Tracker, 21 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/war-against-islamic-state-in-iraq>

⁴⁶ A se vedea pe larg: *Armed Conflict Database. Monitoring Conflicts Worldwide*, disponibil online la: <https://acd.iiss.org/>, accesat la 21.09.2016.

⁴⁷ Pe harta expusă pe site-ul CFR, se arată că războiul din Yemen, războiul civil din Libia, războiul împotriva organizației Stat Islamic și războiul civil din Siria au tendința de a înrăutăți. Paradoxul este acela că tocmai în aceste state intervenția comunității internaționale este cea mai pregnantă. A se vedea: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/war-against-islamic-state-in-iraq>, accesat la 08.09.2016.

statalității regionale s-au declanșat acțiunile organizației teroriste Stat Islamic de contestare a granițelor actuale statuate de imperialismul european.

Cea de-a treia cauză a deteriorării situației de securitate a Orientului Mijlociu și Africii de Nord o considerăm a fi lipsa de implicare militară coerentă și coordonată a organizațiilor de securitate și a marilor puteri ale lumii în stabilizarea situației regionale. De altfel, implicarea actorilor care nu aparțin regiunii dar au interese diverse politice, economice sau de altă natură este controversată, vehiculându-se destul de des ideea că în special SUA și Federația Rusă se folosesc de conflictele regionale ca laitmotiv pentru a-și încerca regla pozițiile de forță, nu numai în planul regional al MENA, ci și în plan internațional prin ducerea așa-numitului „prox-war”⁴⁸. Cel mai evident exemplu care susține această teorie este poziționarea celor două puteri în conflictul din Siria.

Din decembrie 2010, de la debutul Primăverii arabe prin revoluția tunisiană, evenimentele în statele lumii arabe au evoluat dramatic. Aceasta a eliberat tensiunile etnice și socio-economice complexe pe fundalul diferendelor sectare dintre sunniți și șiiți, tensiuni care au evoluat în diferite forme, de la proteste minore la război civil, și au cuprins teritoriul lumii arabe.

În urma șocului Primăverii Arabe, *Marocul, Tunisia și Egiptul*, state cu identitate seculară, nu se află în pericolul de a se destrăma ca state. Dintre acestea, Marocul a depășit situația tensionată emanând o nouă constituție, ce constituie un pas important în direcția realizării unui cadru democratic elementar. De altfel, în prezent, statul marocan este văzut ca o insulă de stabilitate într-o mare de criză, deși mai are de reglementat o serie de aspecte specifice libertății de exprimare⁴⁹ a cetățenilor săi.

⁴⁸ De exemplu, Lionel Beehner, *How Proxy Wars Work And What That Means for Ending the Conflict in Syria*, 12 noiembrie 2015, disponibil online la: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-11-12/how-proxy-wars-work>; Mark Mazzetti, Anne Barnard, Eric Schmitt, *Military Success in Syria Gives Putin Upper Hand in U.S. Proxy War*, 6 august 2016, disponibil online la: http://www.nytimes.com/2016/08/07/world/middleeast/military-syria-putin-us-proxy-war.html?_r=0, accesate la 15.08.2016.

⁴⁹ Mohamed Chtatou, *The Maghreb in 2016: Bleak Situation but Hope Remains*, 4 ianuarie 2016, disponibil online la: <http://www.morocoworldnews.com/2016/01/176657/the-maghreb-in-2016-bleak-situation-but-hope-remains/>, accesat la 29.07.2016.

În ce privește *Tunisia*, după primele alegeri democratice în 2014 și agrearea unui nou guvern în februarie 2015, în ianuarie 2016 au avut loc confruntări violente între protestatari și forțele de securitate tunisiene, care a dus la instaurarea stării de asediu⁵⁰. De asemenea, în Tunisia au avut loc o serie de atacuri ale organizației teroriste Stat Islamic, îngrijorător fiind faptul că mulți dintre teroriștii implicați erau de naționalitate tunisiană. În prezent, la frontierele cu Libia și Algeria, s-a întărit prezența militară tunisiană datorită unor evenimente violente și pentru a preveni activitatea unor elemente teroriste transfrontaliere.

În *Egipt*, violențele intermitente au degenerat într-o insurgență organizată, care s-a răspândit în estul țării, inclusiv în regiunea Canalului Suez și a Deltei, și în orașele Cairo și Alexandria. În ciuda operațiunilor de contra-insurgență în curs de desfășurare, grupuri armate din Sinai au continuat să lanseze atacuri pe scară largă împotriva armatei⁵¹. Astfel, în nordul Peninsulei Sinai, în pofida angajării Egiptului cu forțe suplimentare semnificative, continuă luptele dintre forțele guvernamentale și facțiunea grupului extremist Stat Islamic care s-a autodenumit „Peninsula Sinai”. Tot în lupta împotriva terorismului, autoritățile egiptene au închis zeci de mii de protestatari și au scos în afara legii cel mai mare grup de opoziție din țară, *Frații Musulmani*.

Problemele statului egiptean sunt și economice. Ca urmare a crizei dolarului, rezervele sale valutare sunt în scădere ceea ce pune Egiptul în postura de a se împrumuta de la partenerii săi economici (Consiliul de Cooperare al Golfului, Banca Mondială, Banca Africană de Dezvoltare sau Fondul Monetar Internațional)⁵². Așadar, Egiptul se află în criză socială și în criză a dolarului.

⁵⁰ *Foreign Travel Advice Tunisia*, disponibil online la: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/tunisia/safety-and-security>, accesat la 03.09.2016.

⁵¹ *Egipt (Synai)*, Armed Conflict Database, disponibil online la: <https://acd.iiss.org/en/conflicts/egypt-sinai-279c>, accesat la 08.09.2016.

⁵² *A Dollar Crisis Threatens Egypt's Economy*, STRATFOR, 10 martie 2016, disponibil online la: <https://www.stratfor.com/analysis/dollar-crisis-threatens-egypts-economy>, accesat la 01.09.2016.

Altfel se pune problema statelor cu identitate statală fragilă, precum *Siria, Irak și Libia*, care au fost constituite între granițele recunoscute astăzi în sistemul internațional ca rezultat al deciziilor luate de coloniștii occidentali. În aceste state în care se încearcă eliminarea regimurilor totalitare se desfășoară războaie civile și se înregistrează crize umanitare grave. De altfel, în 2015, Siria și Libia⁵³ au intrat în rândurile statelor eșuate ale căror autorități centrale nu mai dețin un control integral și eficient asupra teritoriilor naționale. Acest fapt este reliefat de înrăutățirea critică înregistrată la indicatorii politici, sociali și economici luați în calcul în procesul realizării *Indexului Statelor Fragile*⁵⁴, de către Fondul pentru Pace american. Yemenul și Irakul erau încadrate în această categorie a statelor fragile încă din anii anteriori.

Rădăcinile conflictului modern arabo-israelian stau la începuturile sionismului și naționalismului arab, în perioada sfârșitului secolului al XIX-lea, deoarece „teritoriul este privit de poporul evreu ca fiind pământul lor istoric, iar de mișcarea pan-arabă ca aparținând în trecut, dar și în prezent, arabilor palestinieni”⁵⁵. Rivalitatea israeliano-palestiniană s-a complicat iar negocierile de pace pentru implementarea soluției cu două state, bazate pe o formulă de teren pentru pace s-au prăbușit în mod repetat. Nu există încă niciun acord cu privire la frontiere și alte aspecte-cheie, cum ar fi soarta refugiaților palestinieni, statutul Ierusalimului și al israelienilor care s-au stabilit în Cisiordania⁵⁶. Violențele au continuat. De exemplu, la nivelul anului 2015 înregistrându-se un număr de 98

⁵³ *Fragile States Index 2015*, The Fund for Peace, Washington DC, USA, p. 11, disponibil online la: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/fragilestatesindex-2015.pdf>.

⁵⁴ Indexul statelor fragile este realizat de Fondul pentru Pace, organizație independentă, pe baza a doisprezece indicatori politici, sociali și economici cheie (presiunea demografică, refugiați și persoane strămutate intern, suferința unor grupuri de populații, migrație, dezvoltare economică inegală, sărăcie și decplin economic, legitimitatea statului, servicii publice, drepturile omului și supremația legii, facțiuni de elite, intervenție externă) și a peste 100 de sub-indicatori stabiliți de un grup de experți în științe sociale.

⁵⁵ *The Palestinian National Charter*, 19 July 1967, disponibil online la: <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20palestinian%20national%20charter.aspx>, accesat la 09.09.2016.

⁵⁶ *Israel-Palestine*, Armed Conflict Database, disponibil online la: <https://acd.iiss.org/en/conflicts/israel-palestine-37a7>, accesat la 10.09.2016.

persoane ucise⁵⁷, drept pentru care este evidentă temerea că o a treia *Intifadă*⁵⁸ ar putea izbucni.

Regiunea Orientului Apropiat este teatrul principal al activităților teroriste, cu Statul Islamic din Irak și Levant care exploatează și exacerbează conflictul în curs de desfășurare în Siria și instabilitatea politică din Irak încercând să profite de acestea pentru a-și atinge scopul politic urmărit, instaurarea unui califat islamic în vestul Irakului și estul Siriei⁵⁹. De altfel, de la înființarea sa, gruparea Stat Islamic și-a dezvoltat rădăcini adânci în Orientul Mijlociu, Maghreb, Turcia, precum și în Europa de Vest, de unde a recrutat mai multe mii de jihadiști.

De asemenea, Al-Qaeda și filialele sale contribuie la promovarea haosului geopolitic regional. Ea continuă să caute oportunități care să-I maximizeze controlul asupra unor regiuni, profitând de fondul fragil al climatului politic și de securitate pentru a desfășura operațiuni destabilizatoare, inclusiv în Yemen, Siria, și Africa de Nord.

Libia, după răsturnarea dictatorului Muammar Gaddafi cu ajutorul NATO în 2011, a trecut de la o criză la alta, iar conflictele civile, proliferarea grupărilor armate și colapsul funcțiilor guvernamentale au oferit spațiu și refugiu sigur pentru grupurile teroriste. Situația creată a determinat deschiderea, la 1 august 2016, a unui front aerian al NATO împotriva ISIS pe baza unui acord încheiat cu Congresul General Național instaurat în 2015 în lipsa unui guvern libian⁶⁰. La 5-6 septembrie 2016, la Tunis, sub egida ONU, au avut loc discuții pentru stabilirea unui guvern legitim care să convină tuturor părților implicate și fie aprobat de

⁵⁷ *Israeli-Palestinian Conflict*, Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, 23.09.2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/israeli-palestinian-conflict>, accesat la 23.09.2016.

⁵⁸ A treia Intifadă reprezintă de fapt încă o încercare a etnicilor palestinieni de a înlătura guvernul izraelian. A se vedea: Gregg Carlstrom, *Can Anyone Prevent a Third Intifada?*, 14 octombrie 2015, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/2015/10/14/can-anyone-prevent-a-third-intifada-israel-palestine/>, accesat la 30.09.2016.

⁵⁹ *The Middle East and North Africa*, Country Reports on Terrorism 2014, U.S. Department of State, disponibil online la: <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2014/239407.htm>, accesat la 05.09.2016.

⁶⁰ *War is Boring*, 9 august 2016, disponibil online la: <https://warisboring.com/the-pentagons-timeline-of-its-latest-libya-intervention-just-doesn-t-line-up-97bd5bf8fe9c#.z01xar1yr>, accesat la 08.09.2016.

Camera Reprezentanților⁶¹. Chiar și așa, considerăm că este incert dacă noul guvern de unitate va fi capabil de a conveni tuturor facțiunilor aflate în conflict și de a stabiliza statul libian.

În ce privește *Yemenul*, în anul 2015, a fost subiectul unei lovituri de stat. ONU a intermediat discuții de pace dintre rebelii aliați Houthi și guvernul yemenit recunoscut pe plan internațional care au stagnat în vara anului 2016, pe teritoriul Yemen-ului desfășurându-se lupte între forțele guvernamentale și Al-Qaeda din Peninsula Arabă (AQAP), formațiune care încă deține teren în sudul țării. În indexul statelor fragile, Yemenul se află pe locul 4 în lume cu un scor de 111,5 dintr-un punctaj maxim de 120⁶². O problemă majoră în Yemen la ora actuală este insecuritatea alimentară în care se află aproximativ de 3,15 milioane persoane⁶³ ca urmare a războiului în derulare.

Implicarea străină este și în Yemen una dintre constantele conflictului. Astfel, Iranul îi susține militar pe rebelii Houthi. Congruența relațiilor dintre aceștia este bazată pe interesele geopolitice similare: Iranul caută să conteste poziția dominantă a Arabiei Saudite și SUA în regiune, iar Houthi sunt principala forță de opoziție împotriva guvernului președintelui Abed Rabbo Mansour al-Hadi sprijinit de americani și saudiți⁶⁴. O alianță tactică cu rebelii o are și gruparea fostului președinte yemenit Ali Abdullah Saleh, care comandă o parte din elementele forțelor de securitate din Yemen, rețele tribale și partidul politic Congresul General al Poporului (GPC)⁶⁵. În spiritul acestei rețele de relații,

⁶¹ *Dialog sub egida ONU pentru guvernul de uniune nationala din Libia*, 7 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.hotnews.ro/stiri-international-21273063-dialog-sub-egida-onu-pentru-guvernul-uniune-nationala-din-libia.htm>, accesat la 07.09.2016.

⁶² *In 2015, long-simmering crises crossed borders, even continents, in a reminder that it takes very little for regional instability to go global*, Foreign Policy, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/>, accesat la 02.09.2016.

⁶³ *War in Yemen*, 7 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!conflict/war-in-yemen>, accesat la 08.09.2016.

⁶⁴ Zachary Laub, *Yemen in Crisis*, Council on Foreign Relations, 19 aprilie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/yemen/yemen-crisis/p36488>, accesat la 01.10.2016.

⁶⁵ Congresul General al Poporului este un vestigiu al pre-unificării Republicii Arabe Yemen, format în cadrul partidelor ce se luptau pentru controlul intern al celor două state yemenite, de nord și de sud. A se vedea pe larg la: *The General People's Congress*, disponibil online la: <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/yemen/political-landscape/general-people%E2%80%99s-congress>, accesat la 30.09.2016.

Arabia Saudită a condus o campanie militară aeriană compusă din state GCC (exceptând Omanul) și îndreptată împotriva forțelor Houthi, pentru a reinstaura guvernul lui al-Hadi. Această acțiune are dublă valență geopolitică pentru saudiți deoarece pe lângă faptul că îngreunează atingerea scopului Iranului de a câștiga capital politic în regiune, Arabia Saudită își realizează propria agendă politică de consolidare a calității sale de lider regional.

În prezent, situațiile politice precare ale *Siriei, Irak-ului și Yemen-ului* sunt considerate provocări majore, atât la adresa securității statelor arabe, cât și a statelor occidentale, acutizate de amenințarea reprezentată de organizațiile teroriste precum Stat Islamic și Al-Qaeda care acționează în regiune. Pe când SUA și Europa au inițiat cu precădere acțiuni împotriva rețelelor teroriste, aliații arabi-cheie, cum ar fi Iordania, Egipt, Arabia Saudită, Bahrain, Kuweit și Emiratele Arabe Unite au interese naționale clare în îndepărtarea lui Assad de la putere și reducerea sau încetarea influenței iraniene în Liban, Siria, Irak, și Yemen acțiunile lor fiind direcționate în acest scop.

Algeria, și ea un stat artificial creat în era colonialistă, a experimentat un regim autoritar steril, iar acum se confruntă cu o tranziție incertă, având în vedere starea de sănătate precară a domnitorului său, Abdelaziz Bouteflika, care este la putere din 1999⁶⁶. Actele teroriste nu au ocolit nici acest stat. Un exemplu recent este atacul terorist inițiat asupra unei uzine de prelucrare a gazelor naturale⁶⁷, fapt ce a stârnit îngrijorarea statelor regiunii cu privire la securitatea infrastructurii energetice din Africa de Nord.

Sistemul politic și infrastructura de securitate a *Libanului* au fost profund afectate de efectele secundare ale războiului civil sirian. Diviziunile sectare

⁶⁶ Robert D. Kaplan, *The Ruins of Empire in the Middle East*, 25 mai 2015, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/2015/05/25/ruins-of-empire-in-the-middle-east-syria-iraq-islamic-state-iran/>, accesat la 30.09.2016.

⁶⁷ *Terror Attack On Algerian Gas Plant Raising Security Fears For North Africa's Oil And Gas Infrastructure*, International Business Time, 22 martie 2016, disponibil online la: <http://www.ibtimes.com/terror-attack-algerian-gas-plant-raising-security-fears-north-africas-oil-gas-2341217>, accesat la 02.10.2016.

latente din țară și-au amplificat acțiunile pe fondul luptelor dintre organizația autoproclamatului Stat islamic cu Hezbollah și alte grupări šiite din Liban. Hezbollah este, de asemenea, profund implicată în războiul civil sirian învecinat sprijinind regimul președintelui sirian Bashar al-Assad. Astfel, afluxul de refugiați sirieni, împreună cu implicarea Hezbollah în lupta împotriva rebelilor sirieni, a avut ca rezultat ciocniri transfrontaliere și intensificarea contrabandei cu arme⁶⁸. Militanții Jabhat al-Nusra afiliată Al-Qaeda din Siria și organizația Stat islamic au atacat orașul de frontieră sunnită Aarsal în mai multe rânduri, subliniind vulnerabilitatea Libanului la violența care provine din Siria.

O îngrijorare sporită pentru securitatea internațională o reprezintă și *înărutățirea relațiilor iraniano-saudite*. Ostilitatea dintre Iran și Arabia Saudită durează de mai mult de 1000 de ani, ca urmare a scindării între suniții și šiții islamici. Încheierea acordului nuclear iranian din 2015 a determinat Arabia Saudită să ducă o politică mai agresivă temându-se că relaxarea sancțiunilor ar permite Teheranului să sprijine în continuare grupurile de šiți din Orientul Mijlociu. Ulterior, executarea în ianuarie 2016, a unui proeminent cleric šiit saudit Sheikh Nimr al-Nimr, care a fost acuzat de incitare la violență și separatism a tensionat și mai mult relațiile dintre cele două. Există experți care afirmă că înărutățirea relațiilor iraniano-saudite a ajuns la un minim echivalent cu situația de acum 30 de ani⁶⁹. Cele două state sunt oponente și în Siria și Yemen. De altfel, Arabia Saudită blamează Iranul că sprijină grupul šiit din Yemen, iar Iranul pretinde că Arabia Saudită sprijină grupurile care urmăresc sabotarea guvernului de la Teheran, în special prin deschiderea unui front al kurzilor separatiști⁷⁰.

⁶⁸ *Sectarian Conflict in Lebanon*, 7 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/sectarian-conflict-in-lebanon>, accesat la 09.09.2016.

⁶⁹ Kristian Coates Ulrichsen, *Iran-Saudi crisis 'most dangerous for decades'*, 4 ianuarie 2016, disponibil online la: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35219693>, accesat la 03.09.2016.

⁷⁰ Ellie Geranmayeh, *Is the Iran-Saudi Cold War Heating Up?*, 27 iulie 2016, disponibil online la: http://www.nytimes.com/2016/07/28/opinion/is-the-iran-saudi-cold-war-heating-up.html?_r=0, accesat la 01.09.2016.

Reacția internațională a fost previzibilă, aliații Arabiei, precum Bahrain, luând măsuri de limitare sau stopare a relațiilor diplomatice cu Iranul.

Opinia noastră este aceea că regiunea MENA este cuprinsă într-un model de centralizare a crizelor, care a început în urmă cu zeci de ani și s-a agravat în timp. Practic, în momentul de față, toate statele regiunii au probleme serioase legate de modalitatea de guvernare, statul de drept, sectorul de securitate, precum și de dezechilibrul existent între religie și secularism. De asemenea, pe fondul dinamizării conflictelor, fragmentării politice și crizelor umanitare care afectează aceste state se desfășoară o remodelare a întregii regiuni.

2.3. Turcia – actor controversat al MENA

Timp de decenii, politica de securitate și apărare Turciei s-a comasat în jurul inovației tehnologice continue în domeniul militar și menținerea unei rețele bine calibrate a relațiilor cu NATO și vecinii din proximitatea sa. Din momentul în care Turcia a început să se confrunte cu o serie de amenințări de securitate din ce în ce mai diverse, de la cele interne reprezentate de terorismul manifestat de PKK, la cele externe printre care opoziția Iranului referitoare la acordul statului turc de a găzdui facilități NATO, instabilitatea activă în Caucaz și tulburările politice din Irak și Siria, factorii de decizie politică de apărare și securitate din Ankara au început formularea de obiective materializate în planuri pe termen lung și acțiuni dintre care unele s-au dovedit controversate în contextul unui mediu regional deja afectat de neliniște și imprevizibil.

Importanța Turciei din punct de vedere geopolitic s-a amplificat în ultimele decenii din următoarele considerente: conjugarea crizei energetice mondiale cu începutul valorificării potențialului promițător al resurselor Mării Caspice; deținerea de către statele spațiului islamic a aproximativ 3/4 din rezervele de petrol și gaze ale lumii, distribuite în regiunile Mării Caspice și Orientului Mijlociu și foarte disputate de triada SUA – China – Rusia; posibilitatea actuală

și viitoare a teritoriului turc de a asigura transportul hidrocarburilor în condiții optime de securitate dinspre zonele de exploatare (Bazinul Caspic, Siberia, Golf) spre marii beneficiari din Europa, Asia, Orientul Îndepărtat și SUA, fie cu ajutorul tancurilor petroliere prin strâmtori, fie prin rețeaua de oleoducte și gazoducte cu terminale poziționate la Marea Mediterană, Marea Neagră, în Sud sau Sud-Est⁷¹. Toate aceste aspecte geopolitice favorizează realizarea obiectivului Turciei de a deveni o putere statu-quo în lumea islamică, iar ultimele sale acțiuni externe arată că are voința politică de a utiliza toate instrumentele de care dispune în această direcție chiar dacă acțiunile sale vor deteriora relațiile actuale cu Occidentul „deși se consideră ca aparținând culturii, tradițiilor și instituțiilor vestice de aproximativ două secole”⁷².

Parțial este de înțeles această poziționare către est a Turciei datorită noii situații geopolitice regionale create ca urmare a războiului civil din Siria, aflat în imediata sa proximitate. Stabilitatea și securitatea națională a Turciei au devenit puternic interdependente cu cea a statelor din regiune, aceasta simțindu-și amenințată securitatea națională atât de conflictul sirian în sine, cât și de intențiile exprimate de comunitatea kurdă care dorește crearea Kurdistanului. Din această perspectivă, implicarea Turciei în Siria și Irak este justificată.

Doborârea, în 2015, de către Turcia a unui avion rusesc SU-24 care i-a survolat spațiul aerian în drum către Siria⁷³, i-au adus mai multe consecințe negative⁷⁴: sancțiuni economice în numeroase domenii, inclusiv turism, mai multe probleme legate de călătoria în Rusia din cauza reintroducerea vizelor pentru cetățenii turci, capacități limitate pentru ca Turcia să funcționeze în Siria, sprijin rusesc pentru sirienii kurzi și desfășurarea unui război de propagandă

⁷¹ Cf. Vasile Nazare, *Turcia și jocurile de putere din bazinul Mării Negre*, articol publicat în Revista Geopolitica nr.25 din 2008, Editura TopForm, București, p.114.

⁷² *Alliance of Civilization National Strategy*, Republic of Turkey, p. 1, disponibil online la: <http://www.unaoc.org/wp-content/uploads/Turkey-National-Strategy1.pdf>, accesat la 01.10.2016.

⁷³ *So Why Did Turkey Shoot Down That Russian Plane?*, 10 decembrie 2015, disponibil online la: <http://fpif.org/turkey-shoot-russian-plane/>, accesat la 11.09.2016.

⁷⁴ Adam Szymański, *Turkey at a geopolitical crossroads – Part I*, 13 mai 2016, disponibil online la: <http://www.neweasterneurope.eu/interviews/1992-turkey-at-a-geopolitical-crossroads-part-i>, accesat la 06.09.2016

pentru afectarea imaginii Turciei în străinătate. Totuși, calitatea sa de stat membru NATO bănuim că a salvat Turcia de la repercusiuni mai grave din partea Federației Ruse. Ulterior, odată cu tentativa de lovitură de stat ce a avut loc în 15-16 iulie 2016, Turcia a revenit în prim-planul analiștilor și specialiștilor în materie de securitate și relații internaționale. În contextul în care pentru această acțiune a fost blamată mișcarea condusă de Fethullah Gülen care este refugiat în SUA, relațiile diplomatice dintre SUA și Turcia au ajuns la un minim istoric ca urmare a dezacordului cu privire la extrădarea liderului mișcării, coroborată cu unele incidente la baza de la Incirlik unde era depozitat și armament tactic nuclear al NATO.

Pe același fond al loviturii de stat, relațiile ruso-turce s-au reanimat, Federația Rusă neputând pierde posibilitatea de a submina unitatea, atât a UE, cât și a NATO și de a absorbi Turcia în sfera sa de influență. Între timp, în 2016, relațiile ruso-turce par a lua un curs ascendent odată cu primirea avizelor preliminare de către Gazprom de la Ministerul Energiei și Resurselor Naturale al Turciei pentru construirea conductei energetice *TurkStream*⁷⁵.

Poziționarea geografică, între regiuni conflictuale precum Orientul Mijlociu Balcani și Caucaz, rolul important care îi este acordat în orice politică la Marea Neagră a Statelor Unite ale Americii sau a Alianței Nord-Atlantice, rolul cheie în gestionarea migrației din Siria și Irak către Europa, legăturile strânse cu țările vorbitoare de limbă rusă din partea sudică a Federației Ruse sunt elemente care fac din Turcia un pivot strategic în securitatea Europei.

⁷⁵ Așa cum se prezintă pe site-ul GAZPROM, proiectul TurkStream are ca scop asigurarea furnizării de resurse energetice în Turcia și în țările europene. A se vedea pe larg: *TurkStream*, Gazprom Export, <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/6/>, accesat la 11.09.2016.

Capitolul 3

IMPLICAREA OCCIDENTALĂ ÎN CONFLICTELE ȘI CRIZELE UMANITARE DIN SPAȚIUL ORIENTULUI MIJLOCIU ȘI AFRICII DE NORD

Regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord continuă să pună probleme majore, constituind un areal de vacuum de securitate care se confruntă cu situații de urgență multiple și complexe, la o scară fără precedent.

Evenimentele desfășurate în contextul Primăverii arabe au declanșat procese importante în nucleul de state arabe ale lumii islamice, precum promovarea unei politici islamice agresive cu înrăutățirea tensiunilor dintre musulmanii suniți și șiiți, ceea ce se arată a avea un impact serios nu numai asupra regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord, dar și asupra altor actori ai scenei internaționale. De altfel, războiul civil care se desfășoară în Siria, și despre care se spune că a generat „cea mai gravă criză umanitară a zilelor noastre”⁷⁶, reprezintă o dovadă în plus a nivelului de amplificare al tensiunilor musulmane intra-religioase.

3.1. Actori și interese strategice în MENA

În același spațiu istoric, marile interese politice ale actorilor implicați se manifestă pe trei paliere, astfel: național (între guvernele la putere și facțiunile rebele); între puterile mijlocii pentru afirmarea supremației regionale între Turcia, Iran, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite; internațional, între puterile care își dispută hegemonia în plan global (SUA, Federația Rusă).

Așa cum arătam în capitolul 2 al lucrării de față, în prezent, într-o serie de state din regiunea MENA (Siria, Irak, Yemen, Libia, Egipt) încă se desfășoară

⁷⁶ *Syria: The worst humanitarian crisis of our time*, Amnesty International, 7 aprilie 2015, disponibil online la: <https://www.amnesty.org.nz/syria-worst-humanitarian-crisis-our-time>, accesat la 02.10.2016.

lupte împotriva guvernelor aflate la putere, majoritatea inițiate odată cu declanșarea Primăverii Arabe.

De asemenea, *Primăvară arabă* a deschis calea către afirmarea unui rol mai predominant al actorilor regionali nonstatali prin utilizarea formelor non-tradiționale de putere. De exemplu, rolul Hezbollah în Siria a fost un catalizator major pentru rămânerea la putere a regimului lui Assad, iar Houthi au jucat un rol similar în Yemen. Este evident că actorii nonstatali capătă pregnanță în modelarea mediului de securitate regional și în stabilirea frontierelor dintre națiuni, cel mai vizibil dintre aceștia fiind așa-numitul Stat Islamic (ISIL). De altfel, înmulțirea și intensificarea acțiunilor actorilor nonstatali au determinat măsuri de securitate sporite în regiune.

Unii actori statali regionali, precum Turcia și Iranul au tendințe revizioniste ce urmăresc o agendă regională expansionistă. Alte puteri regionale mijlocii, precum Arabia Saudită sau Emiratele Arabe Unite, se concentrează pe promovarea și menținerea statu-quo-ului pe plan intern și regional, exercitând o influență contrarevoluționară. De altfel, *competiția pentru hegemonie regională între Arabia Saudită și Iran* a fost identificată ca fiind unul dintre factorii destabilizatori importanți ai regiunii⁷⁷. O altă animozitate care a ieșit în prim-plan ca urmare a participării Turciei la luptele pentru recâștigarea Mosul-ului și solicitarea acesteia de „a avea un loc la masa negocierilor când se va discuta viitorul guvernării după înlăturarea jihadiștilor”⁷⁸ este cea dintre *Turcia și Irak*. Indiferent care sunt protagoniștii, actualele lupte pentru putere ale statelor MENA au limitat eforturile de democratizare a regiunii și au determinat reorientarea intervenției occidentale dinspre sprijinirea proceselor de democratizare, înspre gestionarea crizelor din ce în ce mai critice.

⁷⁷ *Geopolitical Power Shifts in the Middle East*, Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, 18 septembrie 2015, disponibil online la: <https://dgap.org/en/node/27129>, accesat la 03.09.2016.

⁷⁸ Jamie Dettmer, *US Scrambles to Contain Flaring Turkey-Iraq Tensions*, October 24, 2016, disponibil online la: http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2016/iraq-161024-voa01.htm?_m=3n%2e002a%2e1852%2em10ao0696k%2e1pay, accesat la 27.10.2016.

În același timp, în ultima perioadă, s-a demonstrat de multe ori că interesele marilor puteri în regiune sunt antagonice, fapt reliefat și în modalitatea de împărțire a sprijinului oferit părților ce-și dispută ideologii și teritorii prin intermediul conflictelor în derulare. De exemplu, în Siria, sunt implicați o serie de actori cu interese diferite puse în scenă prin poziționarea acestora față de guvernarea actuală, unii experți identificând numai în categoria rebelilor trei subcategorii: moderați, intermediari și extremiști⁷⁹.

Pentru menținerea la putere a președintelui Bashar al-Assad luptă forțele guvernamentale ale regimului sprijinite de Federația Rusă și Iran și grupuri armate afiliate regimului (din Siria: Forțele Armate Siriene, Forța al-Quds, Forțele de Apărare Națională și Grupuri Paramilitare Afiliate; din Iran⁸⁰: Miliția Basij și Hezbollah).

Pentru îndepărtarea regimului Assad de la putere luptă trei categorii de forțe rebele (moderați, intermediari și extremiști)⁸¹ și grupuri armate afiliate acestora. Aceștia sunt în parte islamici sunniți, forțe seculariste, kurzi și alte miliții. Avem astfel forțe moderate pro-democrate: Armata Liberă Siriană, unități de protecție populară și aliații lor, sprijinite de coaliția SUA la a căror raiduri aeriene au participat Arabia Saudită, Qatar, Bahrein, Emiratele Arabe Unite, Turcia, Regatul Unit al Marii Britanii, Franța, Australia, Belgia, Canada, Danemarca, Iordania, Olanda. Forțe intermediare care afirmă în prezent tendințe pro-hegemonie islamistă⁸²: Frontul Islamic și Jabhat Fatah al-Sham. Dintre acestea, cea de-a doua, redenumită din fosta organizație Jabhat Al-Nusra scoasă în februarie 2016 din lista organizațiilor teroriste, anunța în iulie același an că a

⁷⁹ Nadine Froehlich, *Syria's rebels! Introducing the moderate, the sandwiched and the extreme*, 27 octombrie 2016, disponibil online la: <https://iblogilations.wordpress.com/2016/10/27/syrias-rebels-introducing-the-moderate-the-sandwiched-and-the-extreme/>, accesat la 31.10.2016.

⁸⁰ Scopul acestor organizații este de obținere a hegemoniei regionale iraniene deși luptă de partea regimului sirian la putere. A se vedea: Elliot Friedland, *Who's Who in the Syrian Civil War*, Clarion Project, 2014, p. 5, p. 7, disponibil online la: <http://www.clarionproject.org/sites/default/files/Clarion%20Project%20Syrian%20Civil%20War%20Factsheet.pdf>, accesat la 02.06.2016.

⁸¹ Nadine Froehlich, *art. cit.*

⁸² Deși scopul imediat îl constituie eliminarea regimului de la putere, scopul final al implicării în conflict îl constituie crearea unui Stat Islamic.

rupt legăturile cu Al-Qaeda⁸³, arăta că poate schimba în orice moment părțile putând deveni în funcție de interese și evoluția conflictului sirian moderată sau extremistă, scenariu ce nu trebuie exclus pentru nicio organizație cu baze islamice din regiune.

Același scop de îndepărtare a regimului lui Assad este afirmat și de gruparea teroristă Stat Islamic, militând pentru crearea unui califat islamic, ceea ce complică și mai mult situația actuală și face din această organizație principalul inamic atât al guvernului lui Bashar al-Assad, cât și al rebelilor⁸⁴.

Așadar, în Siria se dau două lupte majore: una între regimul sirian și aliații săi împotriva coaliției de opoziție compusă din rebeli și aliații lor și alta, mult mai extinsă, împotriva ISIL la care se aliază deopotrivă regimul la putere și coalițiile internaționale conduse de SUA și Rusia. Indiferent de coalițiile create între forțele internaționale participante în războiul sirian, se demonstrează că principalul factor care a îngreunat negocierile păcii siriene a fost lipsa convergenței intereselor strategice ale marilor puteri. Dar cum relațiile dintre actorii care interacționează în regiunea MENA sunt într-o tranziție continuă generată de interese, actorii implicați în regiune pot oferi surprize strategice comunității internaționale de securitate.

Putem concluziona că MENA a fost mult timp și rămâne râvnită de marile puteri, fiind una dintre regiunile cele mai penetrate din lume și subiectul multor rivalități și confruntări (economice, politice și militare) între acestea. De altfel, există o serie de state occidentale care dețin interese strategice importante în regiune. În această situație se află statele europene care beneficiază de resursele energetice dinspre statele Africii de Nord (Libia, Algeria, de exemplu) care constituie o alternativă eficientă de slăbire a dependenței energetice a UE față de

⁸³ *Siria: Frontul al-Nusra anunță ruptura de Al-Qaida și schimbarea denumirii, devenind Jabhat Fatah al-Sham*, 28 iulie 2016, disponibil online la: <http://www.agerpres.ro/externe/2016/07/28/siria-frontul-al-nusra-anunta-ruptura-de-al-qaida-si-schimbarea-denumirii-devenind-jabhat-fatah-al-sham-19-54-57>, accesat la 31.10.2016.

⁸⁴ *What's happening in Syria?*, BBC News, 21 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.bbc.co.uk/newsround/16979186>, accesat la 31.10.2016.

Federația Rusă, dar și SUA care importă petrol din Arabia Saudită, Irak și Kuweit⁸⁵. De asemenea, regiunea Golfului Persic are o importanță critică pentru economia intensivă a Chinei deoarece găzduiește o mare parte din rezervele de petrol convenționale ale lumii⁸⁶. Acestea sunt doar câteva exemple pragmatice, care reprezintă baza implicării comunității internaționale în crizele din MENA.

Alte motive ale intervenției comunității internaționale în crizele și conflictele regionale țin de necesitatea acordării unui răspuns militar și/sau umanitar pentru a nu permite ca aceste evenimente să se disemineze în spații și mai largi și pentru a stabiliza și sprijini pe cei afectați.

3.2. Principali actori ai comunității internaționale implicați în securizarea umanitară a regiunii MENA

Situațiile complexe de urgență și capacitatea limitată de guvernare prezintă provocări semnificative pentru populațiile vulnerabile și afectate de conflicte în întreaga regiune Africa de Nord și Orientul Mijlociu. Condițiile umanitare din Siria, Irak și Yemen continuă să se deterioreze datorită conflictelor prelungite ce generează insecuritate și deplasarea populației din regiunile afectate.

La 30 iunie 2016, membrii ai comunității internaționale, respectiv reprezentanți ai Fondului Monetar Internațional, Băncii Mondiale, parlamentari ai unor state occidentale au participat la o reuniune în care s-au pus în discuție costurile crizei din regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Astfel, reconstruirea Siriei era estimată a putea fi realizată prin investirea a 170 miliarde dolari în următorii 10 ani, nevoile de infrastructură din Libia erau estimate la 200 miliarde de euro, iar impactul conflictului sirian asupra celor cinci țări vecine era

⁸⁵ Sertan Cinar, Ismet Gocer, „The Reasons and Economic and Political Consequences of Arab Spring”, în *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* Vol 17, Nr. 2, 2014, p. 39, disponibil online la: http://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2014/04/003Arab_Spring_-ismet-sertan_4.pdf

⁸⁶ *China's New Grand Strategy for the Middle East*, Foreign Policy, 26 ianuarie 2016, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/2016/01/26/chinas-new-middle-east-grand-strategy-iran-saudi-arabia-oil-xi-jinping/>, accesat la 12.09.2016.

estimat la 35 miliarde dolari⁸⁷. În același context, s-a amintit faptul că 8 țări donatoare au promis emiterea a peste 1 miliard de dolari în împrumuturi BIRD, a 140 de milioane de dolari investiți în contribuții de grant și peste 500 de milioane de dolari în garanții⁸⁸, pentru sprijinirea statelor care au primit refugiați și pentru reconstrucția economică a statelor afectate de război civil. De altfel, în regiunea MENA s-au implicat o serie de actori statali și nonstatali care contribuie la diminuarea efectelor crizei umanitare extinse. Dintre aceștia, vom prezenta câțiva în continuare.

3.2.1. ONU

Centrul activității umanitare a ONU în Orientul Mijlociu este la Beirut, în Liban, la sediul Comisiei Economice și Sociale pentru Asia de Vest, existând și o serie de alte entități ale ONU găzduite pe teritoriul MENA⁸⁹. Un astfel de exemplu, este constituit de Agenția ONU pentru refugiații palestinieni (UNRWA)⁹⁰, care a contribuit la bunăstarea și dezvoltarea umană a patru generații de refugiați palestinieni.

ONU desfășoară și o serie de operații de menținere a păcii în Orientul Mijlociu, respectiv: Forța ONU de Observatori ai Dezangajării (UNDOF)⁹¹ cu rol de supraveghere a acordului de încetare a focului și acordului de dezangajare dintre Israel și Siria în Înălțimile Golan (ce durează din mai 1974 continuând și în prezent); Forța Interimară ONU în Liban (UNIFIL)⁹² cu rol de monitorizare a sudului Libanului pentru încetarea ostilităților dintre Israel și Liban și sprijinirea asigurării accesului umanitar la populația civilă (durează din martie 1978 până în

⁸⁷ *The international community rises to the challenges of conflicts and refugees in the MENA region*, 5 iulie 2016, disponibil online la: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/07/05/the-international-community-rises-to-the-challenges-of-conflicts-and-refugees-in-the-mena-region>, accesat la 12.09.2016.

⁸⁸ Idem.

⁸⁹ *Middle East*, disponibil online la: <http://www.un.org/en/sections/where-we-work/middle-east/>, accesat la 18.09.2016.

⁹⁰ Idem.

⁹¹ *United Nations Disengagement Observers Force (UNDOF)*, disponibil online la: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/undof/>, accesat la 21.09.2016.

⁹² *United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)*, disponibil online la: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/>, accesat la 21.09.2016.

prezent); Organizația ONU de Supraveghere a Armistițiului (UNTSO)⁹³, compusă din observatori militari, cu rol de supraveghere și raportare a situației în Înălțimile Golan (inițiată în aprilie 1973 și care durează și în prezent).

Alte organizații ale ONU care desfășoară activitate umanitară în MENA sunt: Programul ONU pentru Dezvoltare (UNDP); Fondul ONU pentru Copii (UNICEF); Fondul ONU pentru Populație (UNFPA); Agenția ONU pentru Refugiați (UNHCR); Programul Alimentar Mondial (WFP); Organizația Mondială a Sănătății (WHO); Organizația Internațională a Muncii (ILO); Organizația Națiunilor Unite pentru Femei (UN Women); Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (OCHA); Banca Mondială (WB); Fondul Monetar Internațional (FMI) etc. De exemplu, în 2014, conform Raportului anual al organizației, prin UNICEF, în regiunea MENA s-au investit 590,2 milioane dolari⁹⁴ ce au ținut finanțarea sistemului de sănătate, educației, protecției copiilor, nutriției, incluziunii sociale și prevenirii HIV/SIDA. De asemenea, prin Biroul Regional al OCHA din Orientul Mijlociu și Africa de Nord (ROMENA) cu sediul la Cairo, Egipt, se acoperă 22 de țări din regiune⁹⁵. OCHA se implică în regiunea MENA pentru îmbunătățirea nivelului de pregătire al țărilor prin activități de avertizare timpurie și planificare de urgență, asigurând includerea tuturor partenerilor cheie relevanți.

3.2.2. Uniunea Europeană

UE se află în fruntea eforturilor de pace în Orientul Mijlociu și Nordul Africii. Semnificația geopolitică a MENA explică dorința UE de a contribui la stabilitatea sa regională prin diferite mecanisme precum Politica Europeană de

⁹³ United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), disponibil online la: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/>, accesat la 21.09.2016.

⁹⁴ *UNICEF Annual Report 2014*, United Nations Children's Fund (UNICEF) June 2015, p. 5, disponibil online la: http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Annual_Report_2014_Web_07June15.pdf, accesat la 19.09.2016.

⁹⁵ *OCHA in Middle East and North Africa*, disponibil online la: <http://www.unocha.org/romena/about-us/middle-east-north-africa>, accesat la 21.09.2016.

Vecinătate, Procesul de la Barcelona și Uniunea pentru Mediterana. De exemplu, prin Politica de Vecinătate a Uniunii Europene față de țările din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, Uniunea caută să încurajeze reforma politică și economică din fiecare țară în parte, cu respectarea caracteristicilor sale specifice. Prin Uniunea pentru Mediterana se urmărește îmbunătățirea cooperării regionale între țările din regiune, și cu UE.

În ce privește ajutorul umanitar, pe de o parte, Departamentul Comisiei Europene pentru Ajutor Umanitar și Protecție Civilă (ECHO) a intervenit într-o serie de țări ale MENA aflate în criză și conflicte (Sahara de Vest/Algeria, Iran, Irak, Libia, Palestina, Siria, Yemen)⁹⁶. ECHO a contribuit efectiv la satisfacerea nevoilor de bază (alimente, apă, locuință și îngrijire medicală) ale populațiilor afectate de strămutare forțată, insecuritate alimentară, malnutriție și sărăcie. Pe de altă parte, statele europene dau contribuit deja cu cele aproximativ 127 milioane € din cele 315 milioane euro promise ca ajutor pentru dezvoltarea unui mecanism de dezvoltare economică pentru Palestina, independent de Israel⁹⁷.

Principale misiuni civile și militare ale UE ce vizează îmbunătățirea securității regiunii MENA se desfășoară în: Libia (Misiune civilă a UE de asistență a Frontierelor - EUBAM)⁹⁸ pentru sprijinirea autorităților libiene în îmbunătățirea și dezvoltarea securității granițelor țării (mai 2013 – august 2017); Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră la punctul de trecere Rafah dintre Fâșia Gaza și Egipt (EUBAM RAFAH)⁹⁹ (25 noiembrie 2005 – prezent); Operația medicală „Sophia” a Forței Navale UE (EUNAVFOR MED)¹⁰⁰ se

⁹⁶ *Middle East and North Africa*, disponibil online la: http://ec.europa.eu/echo/where/middle-east-north-africa_en, accesat la 31.10.2016.

⁹⁷ Hugh Lovatt, Mattia Toaldo, *Can the EU play a role in taming Israeli-Palestinian violence?*, 27 octombrie 2015, disponibil online la: http://www.ecfr.eu/article/commentary_can_the_eu_play_a_role_in_taming_israeli_palestinian_violence408, accesat la 31.08.2016.

⁹⁸ Detalii la: *EU Border Assistance Mission (EUBAM) in Libya*, disponibil online la: http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eubam-libya/index_en.htm

⁹⁹ Detalii la: *The European Union Border Assistance Mission at the Rafah Crossing Point*, disponibil online la: <http://www.eubam-rafah.eu/en/node/5048>

¹⁰⁰ Detalii la: *EUNAVFOR MED Operation SOPHIA*, disponibil online la: http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/index_en.htm, accesat la 21.09.2016.

desfășoară în partea centrală a Mării Mediterane de Sud și constituie doar un element al unui răspuns global mai larg al UE la problema migrației, care urmărește să abordeze nu numai componenta sa fizică, dar și cauzele sale, inclusiv conflictele, sărăcia, schimbările climatice și persecuția (pentru perioada 22 iunie 2015 – 27 iulie 2017); Oficiul UE pentru coordonarea sprijinului Poliției Palestiniene (EUPOL COPPS)¹⁰¹ este o misiune la care participă 21 state membre UE, Canada, Norvegia și Turcia - aceasta contribuie la îmbunătățirea securității în teritoriile palestiniene ocupate (1 ianuarie 2006 – iunie 2017).

3.2.3. SUA

Începând cu 2013, secretarul de stat al SUA John Kerry a încercat să reînvie procesul de pace dintre Israel și Autoritatea Palestiniană (AP), în Cisiordania, în scopul de a asigura soluția cu două state¹⁰². Cu toate acestea, discuțiile de pace au fost întrerupte atunci când Fatah a format un guvern de unitate cu fracțiunea sa rivală, Hamas. Președintele american a reînnoit discuții separate cu liderii israelieni și palestinieni, în octombrie 2015, în scopul de a reprimă violența, dar între timp relațiile dintre cetățeni israelieni și palestinieni rămân tensionate.

Guvernul SUA s-a implicat umanitar în Siria și statele învecinate care găzduiesc emigranți sirieni, ajutorul total furnizat de acesta ajungând la 5,6 miliarde dolari¹⁰³ în 2016. Pentru Irak, finanțarea americană pentru intervenția umanitară realizată în perioada 2014-2016 a fost de aproximativ 1,1 miliarde dolari (inclusiv cei 181 milioane dolari pentru sprijinirea ONU, organizațiilor internaționale și organizațiilor nonguvernamentale pentru acoperirea nevoilor

¹⁰¹ Detalii la: *Mandate. "EUPOL COPPS is the European Union Co-ordinating Office for Palestinian Police Support"*, disponibil online la: <http://eupolcopps.eu/en/content/what-eupol-copps>, accesat la 22.09.2016.

¹⁰² *Israeli-Palestinian Conflict*, European Council for Foreign Relations, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/israeli-palestinian-conflict>, accesat la 10.09.2016.

¹⁰³ *Syria complex emergency - Fact Sheet #4*, USAID from the American people, 13 iulie 2016, disponibil online la: <https://www.usaid.gov/crisis/syria/fy16/fs04>, accesat la 08.09.2016.

umanitare urgente)¹⁰⁴. De asemenea, Biroul Inițiativelor de Tranziție al USAID¹⁰⁵ a proiectat intervenții de combatere a extremismului violent în Tunisia pentru a aborda factorii-cheie locali, inclusiv percepțiile asupra excluziunii sociale și marginalizării, rețelelor sociale și dinamicii de grup urmărind consolidarea unor norme de toleranță, guvernare sensibilă, atenuarea conflictelor și îmbunătățirea capacității de adaptare a indivizilor și societății la tendințele noi. Tot USAID a sprijinit desfășurarea de alegeri libere în Tunisia și Egipt prin instruirea a peste 9.800 de observatori și oficiali care au supravegheat activitatea de vot¹⁰⁶.

USAID a furnizat fonduri pentru acoperirea necesităților (de alimente, adăpost, intervenție medicală etc.) care rezultă din situațiile de urgență complexe din Irak, Siria și Yemen. În ce privește finanțarea umanitară primită de statele regiunii MENA de la principalii donatori în 2016 prin intermediul USAID, aceasta se prezintă în tabelul nr. 4.

Donator	Criza irakiană	Criza siriană	Criza yemenită
SUA	492.220.363 \$	1,018,768,858 \$	327,466,780 \$
Germania	396,165,645 \$	655,460,140 \$	45,741,486 \$
UE	123,344,802 \$	1,021,869,890 \$	46,417,365 \$
Marea Britanie	34,208,120 \$	313,858,246 \$	84,623,955 \$
Japonia	32,813,992 \$	155,686,282 \$	42,000,000 \$
Canada	24,868,960 \$	124,368,596 \$	20,149,530 \$
Suedia	15,424,050 \$	43,081,472 \$	21,621,737 \$
Australia	15,371,335 \$	-	-
Norvegia	9,628,828 \$	172,587,632 \$	-
Emiratele Arabe Unite	-	65,822,349 \$	279,913,684 \$
Elveția	-	38,396,888	-
Franța	8,595,502 \$	-	-
Olanda	-	-	12,360,913 \$
Arabia Saudită	-	-	91,965,281 \$

Tabelul nr. 4 - Finanțarea crizelor umanitare (Siria, Irak, Yemen) pe donatori în 2016¹⁰⁷

¹⁰⁴ În această sumă sunt incluse contribuțiile USAID, a Biroului pentru Populație, Refugiați și Migrație și a Departamentului Apărării al SUA. A se vedea pe larg: *Iraq - Complex emergency Fact Sheet #5, fiscal year (FY) 2016*, 14 septembrie 2016, disponibil online la: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/iraq_ce_fs05_09-14-2016.pdf, accesat la 16.09.2016.

¹⁰⁵ *Countering Violent Extremism*, USAID, disponibil online la: <https://www.usaid.gov/countering-violent-extremism>, accesat la 02.09.2016.

¹⁰⁶ Idem.

¹⁰⁷ Date preluate din rapoartele USAID: *Iraq - complex emergency Fact Sheet #5, Fiscal year (FY) 2016*, 14 septembrie 2016, disponibil online la: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/iraq_ce_fs05_09-14-2016.pdf; *Yemen - complex emergency Fact Sheet #15, Fiscal Year (FY) 2016*, 2 septembrie 2016, p. 4, disponibil online la:

Promovarea democrației și drepturilor omului și întărirea societății civile este unul din scopurile strategice declarate ale USAID¹⁰⁸ iar organizația s-a demonstrat a fi un mecanism eficace de afirmare a intereselor strategice ale SUA în regiunea MENA.

3.3. Coaliția anti-Stat Islamic din Siria și Irak

Fost centru al Califatului islamic¹⁰⁹, Siria găzduiește pe teritoriul său diverse grupuri etnice și religioase, inclusiv kurzi, armeni, asirieni, creștini, druizi, alawiți șiiți și arabi suniți, care alcătuiesc o populație majoritar musulmană. După ce și-a câștigat independența față de Franța în 1946, a intrat într-o lungă perioadă de instabilitate ca urmare a existenței intereselor divergente ale acestor grupuri comunitare.

În 2011, puterea politică deținută de un grup restrâns de alawiți a fost contestată prin organizarea de proteste pro-democrație ale populației. La 18 martie 2011, forțele de securitate progubernamentale au ripostat cu foc deschis împotriva unui protest civil organizat în Daraa, omorând patru cetățeni. Acesta a fost momentul ce a dus la declanșarea unui război civil pe fondul desfășurării Primăverii Arabe în Orientul Mijlociu. Au urmat o serie de alte conflicte între forțele guvernamentale și protestatari. Deși președintele Assad anunță o serie de măsuri conciliatorii, inclusiv eliberarea prizonierilor politici, demiterea guvernului și ridicarea stării de urgență ce dura de 48 de ani¹¹⁰, în mai 2011, forțele armate guvernamentale intră cu tancurile în Deira, Baniyas, Homs și suburbiile din Damasc într-un efort de a zdrobi protestele împotriva regimului.

https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/yemen_ce_fs15_09-02-2016.pdf; *Syria complex emergency - Fact Sheet #4*, 13 iulie 2016, disponibil online la: <https://www.usaid.gov/crisis/syria/fy16/fs04>

¹⁰⁸ *FY 2015 Annual Performance Report. FY 2017 Annual Performance Plan*, United States Department of State United States Agency for International Development, p. 8, disponibil online la: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1870/State-USAID_FY2017APP_FY2015APR.pdf, accesat la 20.09.2016.

¹⁰⁹ *Syria country profile*, 6 mai 2015, disponibil online la: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703856>, accesat la 01.06.2016.

¹¹⁰ Idem.

Acțiunile violente ale președintelui Assad împotriva propriului popor determină înăsprirea sancțiunilor împotriva Siriei de către SUA și Uniunea Europeană. Ulterior, în august 2011, SUA îi cere președintelui în funcție Bashar al-Assad să demisioneze. Solicitarea nu a avut niciun rezultat.

În decembrie 2012, SUA, Marea Britanie, Franța, Turcia și statele din Golf recunosc în mod oficial opoziția Coaliția națională ca fiind „reprezentantul legitim” al poporului sirian¹¹¹. În martie 2013, trupele rebelilor au avansat spre nord ocupând orașul Raqqa. În august-septembrie 2013, în Damasc, are loc un atac cu armă chimică înregistrându-se sute de morți¹¹².

În aprilie 2013, s-a constituit gruparea teroristă Stat Islamic (ISIL) desprinzându-se din Al-Qaeda din Irak (AQI) fondată la rândul ei, în anul 2004, de Abu Musab al-Zarqawi. În iunie 2013, gruparea Stat Islamic (ISIL) ocupă o mare parte din Irak de nord și de vest și auto-proclamă crearea unui califat islamic. După ce Assad câștigă alegerile cu o majoritate covârșitoare de 88,7%¹¹³, este inițiată și cucerirea teroristă islamistă în teritoriul Siriei prin preluarea controlului asupra celui mai mare câmp petrolifer al Siriei, al-Omar¹¹⁴. Urmează apoi o serie de acțiuni sângeroase ale ISIL cu încălcarea flagrantă a drepturilor fundamentale ale omului precum decapitarea jurnalistului american James Foley, primul din cei 5 occidentali uciși în acest fel¹¹⁵. O criză umanitară este în desfășurare și populația civilă se află în exod intern și extern.

¹¹¹ *Syria profile – Timeline*, BBC News, 20 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>, accesat la 20.09.2016.

¹¹² În *Washington Post* apare un articol în care se afirmă că mai mult de 1.400 oameni au fost uciși în atacul de la Damasc. A se vedea: Joby Warrick, *More than 1,400 killed in Syrian chemical weapons attack, U.S. says*, 30 august 2013, disponibil online la: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/nearly-1500-killed-in-syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6-d27422650fd5_story.html, accesat la 01.06.2016.

¹¹³ *Syrian civil war timeline: Tracking five years of conflict*, 13 martie 2016, disponibil online la: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrian-civil-war-timeline-tracking-five-years-of-conflict-a6929411.html>, accesat la 01.06.2016.

¹¹⁴ *Idem*.

¹¹⁵ Cei alți patru cetățeni occidental decapitați de ISIS au fost: jurnalistul american Steven Sotloff, angajatul umanitar britanic David Haines, taximetristul britanic Alan Henning și angajatul umanitar american Abdul-Rahman Kassig. A se vedea: „Jihadi John” a fost demascat. Cine este călăul ISIS care i-a decapitat pe ostaticii britanici și americani, disponibil online la: <http://www.gandul.info/international/jihadi-john-a-fost-demascat-cine-este-călăul-isis-care-i-a-decapitat-pe-ostaticii-britanici-si-americani-13897205>, accesat la 01.06.2016.

În 23 septembrie 2013, încep raidurile aeriene ale coaliției anti-ISIL conduse de SUA. În 26 ianuarie 2014, cu ajutorul atacurilor aeriene ale coaliției, forțele kurde preiau controlul asupra Kobani. În iulie-august 2014, gruparea teroristă Stat Islamic declară întinderea „califatului” pe teritoriul dintre Aleppo (Siria) până la provincia estică irakiană Diyala. În august 2014, odată cu căderea bazei aeriene Tabqa, organizația teroristă Stat Islamic obține controlul asupra întregii provincii Raqqa, pe care o auto-proclamă capitala Siriei¹¹⁶.

În septembrie 2014, 17 națiuni se întrunesc la Viena pentru a adopta un calendar pentru un plan de tranziție în Siria. În urma acestei acțiuni, Consiliul de Securitate al ONU adoptă Rezoluția 2254 avizând calendarul pentru Siria. Ulterior, au loc o serie de încercări de încetare a ostilităților dar fără a li se da curs. La sfârșitul aceleași luni, Federația Rusă inițiază raiduri aeriene declarate a fi direcționate împotriva ISIL. Aceste acțiuni păreau fără rezultat devreme ce la sfârșitul anului 2014, gruparea Stat islamic controla o treime din Irak și o treime din Siria - o suprafață aproximativ egală cu cea a Marii Britanii – cu o populație de 9 milioane de oameni¹¹⁷. În același timp, SUA și cinci țări arabe lansează atacuri aeriene împotriva grupării Stat Islamic în Aleppo și Raqqa. După patru luni de lupte, forțele kurde împing teroriștii ISIL din Kobane la granița turcă, dar în mai 2015 gruparea Stat Islamic obțin controlul asupra Palmyrei unde distrug o serie de monumente istorice mărturii ale lumii pre-islamice.

Imediat după momentul Paris, din 13 noiembrie 2015, comunitatea internațională s-a mobilizat pentru a interveni militar și mai în forță. După numai câteva ore, aproximativ 10 avioane au decolat de la o bază aeriană din Emiratele

¹¹⁶ *Retaking Raqqa From the Islamic State*, 24 mai 2016, disponibil online la: https://www.stratfor.com/analysis/retaking-raqa-islamic-state?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_content=B2C_Weekend_Content&utm_campaign=LL-160529-sunday-Digest&_hsenc=p2ANqtz--0XqgENtK92pouddx8KT3orn4iNn3HUGVOUsJOZ7Jah_wvvZNPxOMMyoYeHqy2INGfXGHnADIsU2JavJxJMHnwqZ3Vw&_hsmi=30045476, accesat la 02.06.2016.

¹¹⁷ Henry Johnson, *Mapped: The Islamic State Is Losing Its Territory — and Fast*, 16 martie 2016, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/2016/03/16/mapped-the-islamic-state-is-losing-its-territory-and-fast/>, accesat la 03.06.2016.

Arabe Unite și au aruncat cel puțin 20 de bombe asupra unor obiective ale ISIL din orașul Raqqa¹¹⁸, inclusiv asupra unui centru de recrutare jihadistă.

Ulterior, în luna august 2016, rebelii sprijiniți de SUA cu ajutorul atacurilor aeriene ale coaliției anti-ISIL, au eliberat orașul sirian strategic Manbij din nordul Siriei. Victoria rebelilor a stopat rutele de contrabandă spre nord, cât și a celor de aprovizionare între Aleppo și Raqqa (sediul central al statului islamic)¹¹⁹. Tot în această perioadă, Turcia a efectuat o ofensivă cu forțele internaționale de coaliție pentru preluarea orașului de frontieră Jarablus din statul islamic autoproclamat.

După intervențiile succesive în Siria - a coalițiilor conduse de SUA și Rusia care au dus campanii aeriene împotriva ISIL, dar nu au adus pacificarea statului sirian -, în 30 octombrie 2015, miniștrii de externe ai SUA, Rusiei, Arabiei Saudite și Turciei s-au întâlnit la Viena¹²⁰ pentru a discuta asupra definirii unui spațiu comun pentru rezolvarea politică a crizei siriene. Mai mult, Iranul a acceptat invitația Rusiei, agreată și de SUA, de a participa la runda de negocieri pentru rezolvarea crizei siriene, ceea ce a reprezentat începutul unor negocieri formale la care participă SUA și Iranul pe probleme diferite de cele nucleare.

Bilanțul cuceririlor teritoriale ale anului arăta că, în anul 2015, ISIL a pierdut 14% și, în primele trei luni ale anului 2016, 8% din teritoriile controlate¹²¹. De altfel, în perioada decembrie 2015-martie 2016, ISIL a pierdut și orașele Ramadi, Shaddadi și Palmyra fiindu-i slăbit controlul în interiorul Irakului și Siriei.

¹¹⁸ *Paris terror attacks timeline: What happened where and when on night of terror and confusion in French capital*, 15 noiembrie 2015, disponibil online la: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/paris-terror-attacks-timeline-what-6830455>, accesat la 01.12.2015.

¹¹⁹ *Civil War in Siria*, 7 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/civil-war-in-syria>, accesat la 07.09.2016.

¹²⁰ *'All relevant actors' gather in Vienna for decisive Syria talks*, 30 octombrie 2015, disponibil online la: <https://www.rt.com/news/320106-syria-vienna-international-talks/>

¹²¹ *Columb Strack, Islamic State loses 22 per cent of territory*, 16 martie 2016, disponibil online la: <http://www.janes.com/article/58831/islamic-state-loses-22-per-cent-of-territory>, accesat la 02.06.2016.

În septembrie 2016, *Global Conflict Tracker* estima că în Siria luptă aproximativ 20.000-31.500 luptători ai organizației Stat Islamic¹²², în contextul în care de partea rebelilor, la sol, se numărau doar 300 soldați din trupele speciale.

În aceeași lună, ministrul rus de externe Serghei Lavrov și omologul său american John Kerry s-au întâlnit pentru a discuta asupra unui Plan de pace¹²³ în Siria ce se concentra în primul rând pe realizarea încetării focului în Aleppo și pe deschiderea unor rute de ajutor umanitar către oraș, urmărindu-se apoi o lărgire a armistițiului cu încetarea atacurilor aeriene ale regimului și ducerea unei campanii aeriene mixte americano-rus împotriva extremiștilor islamiști.

Dacă este să ținem cont de analizele efectuate de RAND Corporation, până în prezent, soluția militară nu a fost una de succes în eliminarea grupărilor teroriste. Din studii efectuate de RAND din 1968 până în prezent, a rezultat că organizațiile teroriste și-au încetat activitatea deoarece s-au raliat procesului politic (43%) sau poliția locală sau serviciile de informații și securitate i-au arestat sau ucis membrii (40%)¹²⁴. Drept pentru care considerăm că efortul contra-terorist internațional ar trebui să conveargă în direcția implicării serviciilor de informații, de securitate și a forțelor specializate de poliție.

¹²² Idem.

¹²³ *Syrian ceasefire deal between US and Russia could come 'very soon'*, The Guardian, 9 septembrie 2016, disponibil online la: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/09/us-russia-syria-ceasefire-negotiations-john-kerry-geneva>, accesat la 13.09.2016.

¹²⁴ Seth G. Jones, Martin C. Libicki, *How Terrorist Groups End. Lessons from countering al Qaeda*, RAND Corporation, 2008, pp. xiii-xiv, disponibil online la: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG741-1.pdf, accesat la 03.12.2015.

Capitolul 4

EFECTE ÎN PLANUL SECURITĂȚII EUROPENE

CA URMARE A GEOPOLITICII CONFLICTUALE DIN MENA

Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA) este una dintre regiunile din imediata vecinătate a UE. Legată de Europa atât din punct de vedere istoric, cât și geografic, este una dintre regiunile cele mai complexe și împovărate de conflict ale lumii. De altfel, conflictele intra- și interstatale, războaiele civile, terorismul, instabilitatea politică și sărăcia au provocat tulburări în planul securității regionale, dar și în zonele sale adiacente. În plus față de găzduirea celei mai importante rute comerciale, proximitatea sa geografică și resursele energetice abundente dau regiunii un grad ridicat de vizibilitate strategică pentru Europa.

4.1. Provocări majore de securitate ale regiunii MENA cu impact asupra Europei

Primăvara arabă a transformat dramatic mediul strategic întins la frontiera Europei. O constantă a regiunii MENA este aceea că situația umanitară în zonele caracterizate de criză și conflict se înrăutățește pe zi ce trece.

Ca urmare a conflictelor interetnice și religioase și proliferării terorismului islamist, această regiune este una de origine, de destinație și de tranzit a refugiaților și imigranților, problemă care a fost exportată, cu predilecție, din statele afectate de crize umanitare și conflicte endemice atât către statele din imediata vecinătate, cât și către cele europene, fapt ce a generat crize adiacente.

Astfel că, numai în Siria exista un număr de 6,6 milioane persoane strămutate intern până la 31 decembrie 2015¹²⁵ și în plan regional în Turcia, Irak,

¹²⁵ *Syria. Trapped in the country, and out of the picture*, Grid 2016, p. 2, disponibil online la: <http://www.internal-displacement.org/globalreport2016/>, accesat la 10.09.2016.

Egipt, Iordania și Liban era înregistrat un număr de 4,8 milioane refugiați la 18 septembrie 2016¹²⁶.

Turcia este statul care găzduia la sfârșitul anului 2015 cea mai mare populație de refugiați din lume, peste 2,5 milioane persoane¹²⁷. De asemenea, în noiembrie 2015, a fost activat Planul comun de acțiune UE-Turcia conform căruia, din fluxul copleșitor al imigranților și al solicitanților de azil care călătoresc peste Marea Egee din Turcia în insulele grecești, să se întoarcă în Turcia toți noii imigranți ilegali sosiți după data de 20 martie 2016 în Grecia¹²⁸, fapt ce împovărează și mai mult activitatea statului turc de gestionare a refugiaților de pe teritoriul său.

Liban și Iordania au fost și ele printre statele care au încercat să integreze comunități masive de refugiați. Acestea au ajuns să reprezinte un sfert, respectiv o zecime din populația lor¹²⁹. Drept rezultat, criza refugiaților a făcut aceste țări dependente de ajutorul internațional.

Așadar, făcând o scurtă retrospectivă a mediului geopolitic și de securitate a regiunii MENA identificăm unele provocări ce se manifestă în prezent și amenință să afecteze negativ dimensiunile securității europene, astfel:

- proliferarea grupurilor jihadiste din MENA, inclusiv Hezbollah, Al-Qaeda și Stat Islamic (ISIL), precum și a organizațiilor teroriste afiliate acestora, elemente care sunt identificate deja a constitui o amenințare directă la adresa intereselor politice și strategice europene în regiune și la adresa securității interne a Europei pe ansamblu. De exemplu, numai în 2015, organizația teroristă ISIL,

¹²⁶ Syria Regional Refugee Response, 18 septembrie 2016, disponibil online la: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, accesat la 23.09.2016.

¹²⁷ *In 2015, long-simmering crises crossed borders, even continents, in a reminder that it takes very little for regional instability to go global*, Fragile States Index, Foreign Policy, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexite-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/>

¹²⁸ Elizabeth Collett, *The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal*, martie 2016, disponibil online la: <http://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>, accesat la 12.09.2016.

¹²⁹ Idem.

care acționează cu predilecție în Siria și Irak, a înregistrat 3.317 atacuri teroriste, urmată de Jabhat al-Nusra¹³⁰ (Siria) cu 551 atacuri¹³¹;

- afluxul de imigranți legali și ilegali care părăsesc țările din regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord pentru a veni în Europa amenințând să copleșească frontierele europene și capacitatea statelor de gestionare a fenomenului demografic accentuat. De exemplu, în Turcia, presiunea suplimentară adusă de susținerea refugiaților a afectat stabilitatea internă a țării astfel că între anii 2011 și 2015, indicatorul Turciei în *Fragile States Index* realizat de *Foreign Policy* a crescut de la 6 la 8,8¹³², ceea ce reprezintă o fragilizare a situației securității sale interne;

- instabilitatea politică și terorismul care amenință să dăuneze comerțului dintre Europa și regiunea MENA în contextul în care statele regiunii afectate de criză și conflicte experimentează declinul economic și multe riscă să se prăbușească¹³³ ceea ce aduce efecte negative suplimentare economiei deja precare a Europei;

- în statele eșuate ale MENA s-au creat condiții fertile pentru rețelele de trafic de droguri și de criminalitate organizată transfrontalieră care datorită fragilizării și penetrării frontierelor în contextul migrației riscă să se extindă îngrijorător și în Europa. De exemplu, Raportul Biroului ONU cu referire la Droguri și Infrațiuni (UNDOC) pentru anul 2015 arată că doar pe 4 piețe europene se generează mai mult de jumătate din profitul brut anual realizat de rețelele de trafic de narcotice din opiumul provenit pe ruta balcanică din

¹³⁰ Despre care am discutat deja. Redenumită Jabhat Fatah al-Sham în 2016.

¹³¹ Dyfed Loesche, *Islamic State by Far the Most Active Violent Group in 2015*, Statista, 20 septembrie 2016, disponibil online la: <https://www.statista.com/chart/5918/violent-non-state-actors/>, accesat la 23.09.2016.

¹³² *Fragile States 2016: notable changes and scores*, 2016, disponibil online la: <http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/>, accesat la 23.09.2016.

¹³³ Indexul Statelor Fragile 2016 realizat de *Fund for Peace* arată că Siria și Yemenul sunt state cu nivel de alertă foarte ridicat, iar Irakul este catalogat la nivel ridicat de alertă. A se vedea în detaliu la: *Fragile States Index 2016*, The Fund for Peace, 2016, p. 7, disponibil online la: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2016.pdf>, accesat la 23.09.2016.

Afganistan (5,1 mld. dolari în Franța, 3,4 mld. dolari în Regatul Unit al Marii Britanii, 2,6 mld. dolari în Germania și 1,5 mld. dolari în Italia)¹³⁴;

- numărul europenilor care se alătură luptătorilor islamiști din Siria și Irak a crescut, concomitent cu intensificarea amenințării cu atacuri teroriste în țările Uniunii Europene. Ziarul *Telegraph* arăta, în martie 2016, că aproximativ 6.000 cetățeni din Franța, Germania și Regatul Unit al Marii Britanii¹³⁵ au părăsit Europa să lupte în Siria și Irak alături de teroriști islamiști în calitate de „foreign fighters”. Mult mai periculoși îi considerăm a fi pe cei care se întorc îndoctrinați și instruiți în spiritul islamist pasibili a organiza și/sau executa atacuri pe teritoriile europene;

- din punct de vedere economic, instabilitatea tot mai mare în economiile exportatoare de petrol precum Libia și Irak a determinat preocupări majore cu privire la aprovizionarea cu petrol și securitatea energetică a UE;

- exportul conflictelor transnaționale regionale în spații din vecinătatea Europei. De exemplu, Turcia este direct amenințată de acțiuni teroriste¹³⁶ și iminența unor atacuri armate. Recent, o rachetă lansată de pe teritoriul Siriei a căzut în orașul Kilis situat în apropierea frontierei cu Siria și a rănit cel puțin 10 persoane¹³⁷. Situația de securitate este instabilă cu precădere în Ankara, Istanbul și în sud-estul țării, drept pentru care, la 20 iulie 2016, în Turcia s-a declarat starea de urgență. Fragilizarea situației de securitate a Turciei reprezintă un semnal de alarmă pentru întreaga Europă, datorită imediatei proximități cu aceasta și a

¹³⁴ *Drug Money: the illicit proceeds of opiates trafficked on the Balkan route*, United Nations Office for Drugs and Crime, 2005, p. 11, disponibil online la: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/IFF_report_2015_final_web.pdf, accesat la 21.09.2016.

¹³⁵ Ashley Kirk, *Iraq and Syria: How many foreign fighters are fighting for Isis?*, 24 martie 2016, disponibil online la: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/29/iraq-and-syria-how-many-foreign-fighters-are-fighting-for-isis/>, accesat la 21.09.2016.

¹³⁶ Atacuri teroriste numai în anul 2016 au fost în: Ankara (04.03.2016), Istanbul (12.01.2016, 19.03.2016, 17.06.2016), Aeroportul Internațional Kemal Atatürk din Istanbul (28.06.2016). A se vedea: *Alerte de călătorie. Turcia*, disponibil online la: <https://www.mae.ro/travel-alerts/15977>, accesat la 22.09.2016.

¹³⁷ *Turcia intră din nou în război*, Mediafax, 23 septembrie 2016, disponibil online la: <http://www.businessmagazin.ro/actualitate/turcia-intra-din-nou-in-razboi-15742924?ref=yfp>, accesat la 23.09.2016.

vizualizării unor scenarii ce se pot petrece pe viitor și în spațiul UE, de exemplu, prin găzduirea unui număr de refugiați peste capacitatea administrativă a acesteia.

4.2. Potențiale efecte negative ale găzduirii refugiaților

În 2011, războiul civil sirian a tulburat Orientul Mijlociu și Africa de Nord, ajungându-se ca începând cu anul 2015, Europa să fie contaminată de haosul indus din această regiune, în principal sub forma a mai mult de un milion de solicitanți de azil care au inundat bătrânul continent. Mai mult, există surse care previzionau în 2015 că, până la sfârșitul anului 2017, aproximativ 3 milioane de refugiați și imigranți pot ajunge în Europa¹³⁸. Sosirea lor a creat panică în rândul statelor europene. Aceasta în contextul în care cetățenii europeni conștientizează faptul că adăpostirea refugiaților crește cheltuielile sociale, fiind necesare fonduri suplimentare pentru investiții în infrastructură și pentru locuințe sociale care vor duce la micșorarea PIB-ului statelor respective.

Efectele negative rezultate ca urmare a afluxului de refugiați legali și ilegali provin atât de la cei găzduiți în tabere de refugiați cât mai ales de la cei neinstituționalizați. Acestea sunt împărțite de profesorul Adam Szymański, de la Institutul de Științe Politice al Universității din Varșovia, în patru categorii¹³⁹:

- sincope instituțional-formale, care țin de prezența cadrului juridic care reglementează statutul refugiaților (dreptul la muncă, acces la educație, asistență medicală etc.);

- probleme socio-economice care sunt legate în special de surplusul de forță de muncă (constituit din refugiați apti de muncă care sunt dispuși să lucreze „la negru” conform unui program prelungit și pe bani mult mai puțini, în detrimentul cetățenilor cu forme legale de muncă), dar și de insuficienta capacitate

¹³⁸ Krishnadev Calamur, *The Economic Impact of the European Refugee Crisis*, 5 noiembrie 2015, disponibil online la: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/11/economic-impact-european-refugee-crisis/414364/>, accesat la 15.09.2016.

¹³⁹ Adam Szymański, *Turkey at a geopolitical crossroads – Part I*, 13 mai 2016, disponibil online la: <http://www.neweasterneurope.eu/interviews/1992-turkey-at-a-geopolitical-crossroads-part-i>, accesat la 06.09.2016.

instituțională a statelor de a acoperi nevoile de bază ale refugiaților (alimentație, apă, cazare, educație, medicamente etc.). De asemenea, trebuie să se țină cont că refugiații din MENA sunt coplesitor săraci, mulți dintre ei cheltuindu-și ultimele rezerve financiare pe perioada exodului de mii de kilometri către Europa, ceea ce pune presiuni enorme asupra economiilor țărilor primitoare;

- vulnerabilități de securitate publică (unii dintre imigranți prezintă risc potențial la adresa sănătății fizice și psihice a populației autohtone amenințând bunăstarea cetățenilor autohtoni și ordinea publică internă a statului primitor). Acesta este cazul unor persoane refugiate care au boli transmisibile, al unor indivizi organizați în grupuri infracționale care se ocupă cu trafic de bunuri și persoane sau chiar al unor elemente extremiste și teroriste infiltrate între grupurile de imigranți. De asemenea, o altă problemă care s-a agravat în contextul în care în 2015 mai mult de un milion de imigranți au ajuns în UE a constituit-o implicarea rețelelor criminale în traficul de imigranți. De altfel, EUROPOL arată că mai mult de 90% dintre imigranții care călătoresc în UE au folosit servicii de facilitare și, în cele mai multe cazuri, aceste servicii au fost furnizate de către grupări criminale¹⁴⁰ care au generat profituri substanțiale din contrabanda cu imigranți;

- probleme cultural-etnice (diferențele lingvistice, religioase și culturale dintre imigranți și populația gazdă creează tensiuni și probleme de acomodare care necesită un management atent din partea autorităților).

Totuși, pe lângă aceste efecte negative generale asupra statelor care primesc refugiați, la momentul de față, noi identificăm că în Europa, tendințele cu cel mai grav potențial de amenințare a însăși ordinii politice în UE sunt: accentuarea terorismului islamist în Europa (fenomen manifestat prin elemente concrete precum înmulțirea actelor teroriste în Europa și a numărului de adepți europeni) și radicalizarea Europei (atât a populațiilor autohtone, fapt reliefat prin

¹⁴⁰ *Migrant smuggling in the EU*, EUROPOL, February 2016, p. 2.

numărul mare a partidelor de dreapta renăscute în Europa și înmulțirea acțiunilor islamofobe, cât și a populațiilor refugiate care nu se pot adapta la modul de viață al populațiilor și la cutumele statelor-gazdă stârnind dezordine socială).

4.2.1. Accentuarea terorismului islamist în Europa

După atacurile teroriste asupra SUA din 2001, extremiști islamiști proveniți din Orientul Mijlociu au început să acționeze cu consecvență în afara regiunii lor de origine, atacând cu îndrăzneală ținte de profil înalt, ucigând fără discernământ. Pe același fond, propaganda teroristă a organizațiilor islamiste, inițial Al-Qaeda și ulterior Stat Islamic, a început să țintească din ce în ce mai mult valorile și normele specific europene. Aceste acțiuni se petrec în contextul în care intervenția occidentală este văzută de către aceștia ca fiind strict interesată, intruzivă și un factor destabilizator pentru statele musulmane ale regiunii.

Fluxul masiv migratoriu musulman din ultima perioadă concomitent cu înmulțirea actelor teroriste cu predilecție în state europene care au experiență largă în găzduirea și integrarea imigranților nu au făcut decât să întărească ideea unui studiu al Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), realizat în 2003, care semnala că „terorismul internațional este, având în vedere dimensiunile sale transfrontaliere, o problemă creată de migrație”¹⁴¹. Așadar, se consideră că există o legătură tot mai semnificativă între mișcările migraționiste islamice actuale și amplificarea terorismului islamist pe teritoriul Europei.

Cele mai lovite de flagelul terorist extremist islamist au fost state occidentale dezvoltate care au inițiat campanii antiteroriste și raiduri aeriene în Siria (Franța, Germania, Belgia, Danemarca, de exemplu), în perioada ianuarie 2015 – septembrie 2016, față de anul 2014 (anexa nr. 3)¹⁴². Nu este de neglijat și că

¹⁴¹ *International Terrorism and Migration*, International Organization of Migration, June 2003, p. 2, disponibil online la: https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/activities/tcm/Int_terrorism_migration.pdf, accesat la 21.03.2016.

¹⁴² Datele sunt preluate de pe Site-ul Religion of Peace, disponibil la <http://www.thereligionofpeace.com>

Turcia, implicată în găzduirea unui număr foarte mare de imigranți proveniți din regiunea MENA înregistrează o creștere anormală a numărului de atacuri teroriste de la un an la altul (respectiv 4 – 2014, 8 – 2015, 17 – 2016)¹⁴³. De asemenea, Serbia integrată pe ruta imigrație a înregistrat primul atac terorist în 2016, după ultimul din Kosovo în 2005¹⁴⁴. De asemenea, printre cele mai violente atacuri teroriste de după 1 septembrie 2001, pe continentul european au fost următoarele: Madrid – 11 martie 2004, Londra – 7 iulie 2005, Paris – 2 noiembrie 2011, Toulouse – martie 2012, Londra – 22 mai 2013, Bruxelles – 24 mai 2014, Paris – 7 ianuarie 2015, Turcia – 20 iulie 2015, Turcia - 10 octombrie 2015, Paris – 13 noiembrie 2015, Bruxelles – 22 martie 2016, Bruxelles – 33 martie 2016, Nisa – 14 iulie 2016, toate fiind revendicate de organizații teroriste islamiste. Mai mult, două atentate ce s-au petrecut în Germania în 2016 au fost realizate de imigranți¹⁴⁵. Ca rezultat, migrarea unor grupuri largi de musulmani către Occident stârnește îngrijorare în rândul specialiștilor în securitate și relații internaționale, în contextul în care fenomenul catalizează tendința de internaționalizare a terorismului, cu predilecție a celui islamic.

Îngrijorător este și fenomenul invers, respectiv acela al cetățenilor occidentali (de multe ori descendenți de generație a doua sau a treia ai foștilor imigranți) care odată recrutați de organizații teroriste islamiste, au plecat pentru o perioadă din statele lor de proveniență pentru a se alătura Jihadului și se întorc îndoctrinați cu ideologia islamistă. Din punctul nostru de vedere, aceștia reprezintă o amenințare la adresa securității europene din mai multe perspective: potențialul de organizare a unor rețele și de executare a unor atacuri elaborate pe teritoriul european; diseminarea islamismului ce urmărește radicalizarea

¹⁴³ Idem.

¹⁴⁴ *List of Islamic Terror: 2005*, disponibil online la: <http://www.thereligionofpeace.com/attacks/attacks.aspx?Yr=2005>, accesat la 23.09.2016.

¹⁴⁵ La 27.04.2016, în Ansbach, un azilant sirian detonează o bombă într-un bar, iar la Wuerzburg un refugiat mutilează 5 persoane cu un topor într-un tren strigând 'Allah Akbar'. A se vedea la: *List of Islamic Terror: 2016*, disponibil online la: <http://www.thereligionofpeace.com/attacks/attacks.aspx?Yr=2016>, accesat la 23.09.2016.

populațiilor europene non-musulmane sau a celor de religie musulmană (grupuri-tintă pot fi indivizii din medii sărace, inadaptații social, membrii ai unor grupuri infracționale, tinerii rebeli care sunt în căutarea propriei identități etc.).

Presă occidentală atrage atenția asupra faptului că, pe internet, au început să apară materiale video realizate de adepți ISIL prin care se anunță perpetuarea unor noi atacuri asupra unor capitale ale Europei, printre care sunt amintite Londra, Berlin sau Roma¹⁴⁶. Unii analiști occidentali merg dincolo de aceste materiale de propagandă considerând că un atac nuclear al grupării Stat Islamic în Europa reprezintă o amenințare reală¹⁴⁷. Indiferent de intențiile teroriștilor islamici, statele occidentale trebuie să aibă pregătite planuri de protecție și reziliență pentru arealele metropolitane care să conțină soluții pentru orice tip de acțiune disruptivă preconizată și statele coaliției antiteroriste să continue activ lupta împotriva bazelor militare ale grupărilor extremiste islamiste prin toate mijloacele militare sau nonmilitare pe fronturile deschise în Orientul Mijlociu.

4.2.2. Radicalizarea Europei

Într-un studiu al *Pew Research Centre*, se arăta că, în anul 2010, creștinismul era cea mai răspândită religie din lume, cu un număr estimat de 2,2 miliarde de adepți, aproape o treime (31%) din totalul de 6,9 miliarde de oameni de pe Pământ. Islamul era situat pe locul al doilea, cu 1,6 miliarde de adepți, reprezentând 23% din populația globului. Pentru 2050, se estimează că numărul musulmanilor îl va egala pe cel al creștinilor de pe glob¹⁴⁸. În ce privește continentul european, în același studiu, se estimează că acesta va fi singurul din lume care va înregistra un declin al populației totale, musulmanii ajungând să

¹⁴⁶ A se vedea: *Islamic State threatens London in sick new propaganda video showing mass executions, beheadings and the Eiffel Tower being destroyed*, 6 aprilie 2016, disponibil online la: <http://www.news.com.au/world/europe/islamic-state-threatens-london-in-sick-new-propaganda-video-showing-mass-executions-beheadings-and-the-eiffel-tower-being-destroyed/news-story/65293f9853ed7c394e264f97fcac7bfc>, accesat la 08.06.2016.

¹⁴⁷ *Islamic State Nuclear Attack In Europe A 'Real Threat', Say Analysts*, 8 iunie 2016, disponibil online la: <http://www.breitbart.com/london/2016/06/08/islamic-state-nuclear-attack-europe-real-threat-say-experts/>, accesat la 08.06.2016.

¹⁴⁸ *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*, Pew Research Centre, 2015, p. 7.

reprezintă 10% din întreaga populație europeană¹⁴⁹, nefiind luat în calcul, la momentul realizării studiului de către specialiștii *Pew Research Centre*, exodul accelerat al unor mase largi de etnici musulmani către bătrânul continent.

Deși exodul musulman către Europa poate avea consecințe demografice pozitive pe termen lung, ajutând la întinerirea populației europene îmbătrânite și cu rată a natalității în scădere, în timp, acesta poate duce la o modificare radicală a balanței culturale și religioase în Europa datorită înmulțirii numărului de adepți ai islamului. Islamizarea Europei nu mai pare utopie dacă luăm în calcul tendințele care se accentuează.

În anul 2010, în studiul *Pew Research Center* deja amintit, se arată că majoritatea statelor europene aveau pe teritoriul lor comunități musulmane, cele mai mari regăsindu-se în Germania și Franța (fiecare cu aproximativ 5 milioane etnici). Minorități musulmane ce reprezentau aproximativ 5% din populațiile autohtone mai erau și în Regatul Unit al Marii Britanii (aproximativ 3 milioane persoane), Italia (aproximativ 2,2 milioane), Bulgaria (aproximativ 1 milion), Olanda (aproximativ 1 milion), Spania (aproximativ 1 milion), Belgia și Grecia (cu aproximativ 600.000 cetățeni fiecare), Austria și Suedia (cu aproximativ 450.000). În ce privește România, aceasta găzduia 70.000 de etnici musulmani, ce reprezentau 0,3% din populația țării¹⁵⁰. Proveniența etnicilor musulmani cu cetățenie în statele europene era, cu prioritate, din Turcia, Kosovo, Irak, Bosnia-Herțegovina, Maroc, Algeria sau Tunisia.

În anul 2015, Siria, Afganistan și Irak erau surse majore de imigranți musulmani (mai mult de 80%¹⁵¹) către Europa, iar statele care au primit cele mai

¹⁴⁹ *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050. Why Muslims Are Rising Fastest and the Unaffiliated Are Shrinking as a Share of the World's Population*, 2 aprilie 2015, disponibil online la: <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>, accesat la 22.03.2016.

¹⁵⁰ Conrad Hackett, *5 facts about the Muslim population in Europe*, 17 noiembrie 2015, disponibil online la: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>, accesat la 20.03.2016.

¹⁵¹ *Why is EU struggling with migrants and asylum?*, 3 martie 2016, disponibil online la: <http://www.bbc.com/news/world-europe-24583286>, accesat la 22.03.2016.

multe cereri de azil erau Germania, Suedia, Ungaria, Franța, Italia și Austria¹⁵². Astfel, Germania a primit mai mult de 1,1 milioane de solicitanți de azil în 2015, iar alte sute de mii de imigranți se aflau pe ruta către Germania și statele nordice, traversând Ungaria, Croația, Austria, Serbia sau pe alte rute ocolitoare. De asemenea, între 2.000 și 5.000 de imigranți erauampați în portul francez Calais, având ca destinație finală Marea Britanie¹⁵³. Ulterior, în septembrie, miniștrii de interne ai UE au aprobat un plan de relocare a 120.000 de imigranți¹⁵⁴ pe întregul continent în următorii doi ani, alocând cote obligatorii și unor state precum România, Republica Cehă, Slovacia și Ungaria.

Mai mult, EUROSTAT arată că în perioada iulie 2015 – iunie 2016, UE-28 a înregistrat un număr de 1.442.245 cereri de azil înaintate aproape jumătate din total către Germania (641.535), urmând Suedia (142.560), Ungaria (130.695), Italia (102.480) și Austria (83.080)¹⁵⁵ (a se vedea numărul cererilor de azil repartizate în statele UE-28 în anexa nr. 2).

Numărul mare al imigranților musulmani a adus în prim-planul agendelor guvernelor europene schimbări în politicile imigraționiste și de azil, atât ale statelor fără prea mare experiență în primirea acestora dar și ale statelor experimentate, cu politici considerate solide în domeniu, precum Suedia¹⁵⁶.

Un alt motiv care a stârnit îngrijorare în rândul cetățenilor europeni au fost problemele înregistrate legate de adaptarea refugiaților musulmani la valorile și

¹⁵² *Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts*, 4 martie 2016, disponibil online la: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>, accesat la 23.03.2016.

¹⁵³ *Why is EU struggling with migrants and asylum?*, art. cit.

¹⁵⁴ *Annex. European schemes for relocation and resettlement*, 2015, disponibil online la: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_annex_en.pdf, accesat la 29.03.2016.

¹⁵⁵ *First time asylum applicants EU-28*, 21 septembrie 2016, disponibil online la: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/22/First_time_asylum_applicants%2C_Q2_2015_%E2%80%93_Q2_2016.png, accesat la 22.09.2016.

¹⁵⁶ În Suedia au fost date două legi care afectează solicitantii de azil începând cu vara anului 2016. Prima se referă la faptul că cei care au solicitat azil și au primit un ordin de deportare nu va mai avea dreptul la o locuință sau o indemnizație zilnică. Cealaltă decizie legislativă implică limitarea posibilității solicitanților de azil să obțină un permis de ședere și de a se reuni cu familiile lor. A se vedea detalii la: *Legislative changes that will affect asylum seekers*, 19 aprilie 2016, disponibil online la: <http://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Nyheter/2016-04-19-Legislative-changes-that-will-affect-asylum-seekers.html>, accesat la 02.11.2016.

normele de conduită occidentale. Reprezentative pentru problemele de adaptare a populațiilor musulmane la cutumele occidentale sunt situațiile abuzive și dezordinea creată de numeroasele atacuri, precum cele sexuale organizate de către imigranți proveniți din regiunea MENA în noaptea anului nou în Germania, în care au fost implicați aproximativ 10.000 musulmani ce au acționat asupra a 1.000 de femei¹⁵⁷. Astfel de acțiuni ilegale reprezintă amenințări la adresa securității publice europene care au declanșat o reacție anti-imigranți destul de ferventă în rândul partidelor politice de dreapta dar și în rândul opiniei publice generale. Aceste două tipuri de acțiuni disruptive, coroborate, pot amenința ordinea și coeziunea politică a deja încercatei Uniuni Europene.

Ungaria și celelalte țări din Europa Centrală care constituiau așa-numita rută balcanică din Orientul Mijlociu spre Europa au avut reacții xenofobe, adesea alimentate de proprii politicieni, afișând preocupări crescânde cu privire la respectarea drepturilor omului în statele respective. Criza imigrației din arealele de conflict ale MENA a jucat un rol important și în referendumul Regatului Unit organizat pentru a decide menținerea sau nu a calității de membru al Uniunii Europene (BREXIT)¹⁵⁸.

Macedonia, începând cu luna februarie 2016, blochează trecerea refugiaților afgani iar celor irakieni și sirieni le solicită și documente de identitate pentru a putea accesa teritoriul său. Slovenia a adoptat o politică similară cu privire la imigranți, pe cei care vin din state „sigure” oprindu-i să intre. Croația îi primește doar pe imigranții care provin din state aflate în război, iar Turcia și-a înăspriț condițiile de intrare pe teritoriul său național pentru cetățenii irakieni.

¹⁵⁷ David French, *Mass Muslim Immigration will bring Islams Problem Here*, 8 ianuarie 2016, disponibil online la: <http://www.nationalreview.com/article/429480/muslim-immigrations-sexual-assault-terrorism-problem>, accesat la 21.09.2016.

¹⁵⁸ Ben Chu, *Why did people really vote for Brexit? If we don't face the psychological reasons, we'll never bring Britain together*, 26 iunie 2016, disponibil online la: <http://www.independent.co.uk/voices/brexit-eu-referendum-why-did-people-vote-leave-immigration-nhs-a7104071.html>, accesat la 01.09.2016.

În anul 2016, Germania a luat măsuri precum: limitarea politicii de reîntregire a familiilor de imigranți; stoparea dreptului de azil pentru marocani, algerieni și tunisieni; reintroducerea examinării individuale a cererilor de azil, inclusiv a celor provenite din Siria¹⁵⁹. Belgia a reintrodus controalele la granița cu Franța, Austria și-a stabilit o cotă zilnică de 80 de solicitanți de azil și alți 3.200 în tranzit, Suedia a anunțat expulzarea a aproximativ 80.000 de solicitanți de azil, iar Finlanda a 20.000¹⁶⁰.

În Franța, situația este mai mult decât îngrijorătoare. Aici problemele sunt multiple. De exemplu, în 2014, în presa franceză se puncta faptul că Marseille are o populație musulmană estimată de 30-40%, fiind considerat ca fiind cel mai periculos oraș al Europei, prin prisma faptului că reprezintă unul dintre punctele focale ale rețelelor de narcotice europene în care bandele de traficanți își rezolvă disputele prin mijloace armate, poliția franceză pierzând controlul asupra acestora¹⁶¹. Cartierele întregi dominate de musulmani sunt considerate interzise non-musulmanilor, aceștia riscându-și siguranța personală dacă le încalcă¹⁶². Presa australiană a identificat un număr de 751 de astfel de zone în Franța¹⁶³. În acest context, în presa occidentală, la adresa acestor suburbii, se folosesc sintagme precum „mini-Stat Islamic” sau „Franța – stat islamic”¹⁶⁴. Enclavele musulmane din orașele europene sunt, în opinia noastră, o amenințare semnificativă la adresa securității occidentale facilitând reproducerea radicalismului islamic.

¹⁵⁹ Valentin Vidu, *Analiză: Măsurile adoptate recent în Europa în vederea restricționării migrației*, MEDIAFAX, 25 februarie 2016, disponibil online la: <http://www.mediafax.ro/externe/analiza-masurile-adoptate-recent-in-europa-in-vederea-restrictionarii-migratiei-15088027>, accesat la 27.07.2016.

¹⁶⁰ Idem.

¹⁶¹ *French city with 40% muslim population is the most dangerous city in Europe*, 4 ianuarie 2014, disponibil online la: <http://www.frontpagemag.com/point/214086/french-city-40-muslim-population-most-dangerous-daniel-greenfield>, accesat la 10.09.2016.

¹⁶² Soeren Kern, *European 'No-Go' Zones: Fact or Fiction? Part 1: France*, 20 ianuarie 2015, disponibil online la: <https://www.gatestoneinstitute.org/5128/france-no-go-zones>, accesat la 09.09.2016.

¹⁶³ Martin Lehmann, *Multiculturalism fails in France - civil war predicted*, 2016, disponibil online la: <http://australian-news.net/articles/view.php?id=272>, accesat la 23.09.2016.

¹⁶⁴ A se vedea: *Center Field: European no-go zones become conversational no-go zones*, The Counter Jihad Report, 27 ianuarie 2015, disponibil online la: <https://counterjihadreport.com/tag/sensitive-urban-zones-zus/>; *How Many More 'Molenbeeks' Are There In France?*, 3 mai 2016, disponibil online la: <http://www.zerohedge.com/news/2016-05-03/how-many-more-molenbeeks-are-there-france>; *Muslims segregated from French society in growing Islamist mini-states*, disponibil online la: <http://www.washingtontimes.com/news/2015/jan/7/french-islamist-mini-states-grow-into-problem-out-/>, accesate la 23.09.2016.

O altă problemă care afectează securitatea internă este gradul ridicat de islamofobie în rândul populației franceze după atentatele repetate organizate de teroriștii islamiști în 2015 la Charlie Hebdo și Nisa. De altfel, în 2015 s-au înregistrat 79 de acțiuni violente și 197 de acte amenințătoare împotriva populației musulmane, iar pentru prima jumătate a anului 2016, au avut loc 29 de acte violente și 40 de acte de amenințare la adresa etnicilor musulmani¹⁶⁵. De asemenea, imigranții de a doua generație au probleme de acomodare la condițiile societății franceze, fapt exprimat în rata șomajului care a fost pentru aceștia în 2015 de aproximativ 17,3%, de aproape 80% mai mare față de rata șomajului la populația autohtonă de 9,7%¹⁶⁶, iar imigranții nou sosiți au fost implicați în mai multe ciocniri cu organele de ordine publică în Calais¹⁶⁷ și Paris¹⁶⁸, unde s-au localizat majoritatea imigranților proveniți din regiunea MENA.

Dintre statele europene, Grecia suferă în prezent cel mai mult de pe urma imigrației din regiunea MENA. Din ianuarie 2015, arată Ziarul *Telegraph* pe baza datelor preluate de la Agenția ONU pentru Refugiați, în insulele grecești au ajuns aproximativ un milion de imigranți (49% sirieni)¹⁶⁹, evident, principala activitate economică a populațiilor insulare – turismul – a avut de suferit drastic¹⁷⁰. Și aici, ca și în Turcia sau Franța, au avut loc ciocniri violente între imigranți și forțele

¹⁶⁵ *Islamophobia : un phénomène qui évolue en 2016 mais sans comparaison avec 2015*, 25 iulie 2016, disponibil online la: http://www.saphirnews.com/Islamophobia-un-phenomene-qui-evolue-en-2016-mais-sans-comparaison-avec-2015_a22739.html, accesat la 14.09.2016.

¹⁶⁶ *France, Islam, terrorism and the challenges of integration: Research roundup*, 16 noiembrie 2015, disponibil online la: <http://journalistsresource.org/studies/international/conflicts/france-muslims-terrorism-integration-research-roundup>, accesat la 20.09.2016.

¹⁶⁷ *France has serious muslim problem*, 10 februarie 2016, disponibil online la: <https://worldwarthreereports.wordpress.com/2016/02/10/france-has-serious-muslim-problem/>, accesat la 08.09.2016.

¹⁶⁸ *'Open-air toilet': Police clear out migrant shantytown in Paris after locals' complaints*, 6 iunie 2016, disponibil online la: <https://www.rt.com/news/345570-paris-migrant-camp-eole/>; *Shocking video shows hundreds of migrants brawling as Paris metro station trashed*, 18 aprilie 2016, disponibil online la: <http://www.news.com.au/finance/economy/world-economy/shocking-video-shows-hundreds-of-migrants-brawling-as-paris-metro-station-trashed/news-story/791a19624d67744d36d09e45b8876ee3>; *Paris Vigilante Groups Attack Rioting Muslims – Oslo Police say they have lost the city to Islam*, 24 februarie 2016, disponibil online la: <https://cairnnews.org/2016/02/24/paris-vigilante-groups-attack-rioting-muslims-oslo-police-say-they-have-lost-the-city-to-islam/>, accesate la 23.09.2016.

¹⁶⁹ *Which Greek islands are affected by the refugee crisis?*, 3 martie 2016, disponibil online la: <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/greece/articles/greek-islands-affected-by-refugee-crisis/>, accesat la 23.09.2016.

¹⁷⁰ *Migrant influx causes split in tourism fortunes for Greek islands*, Financial Times, 1 iulie 2016, disponibil online la: <https://www.ft.com/content/374cd076-3edc-11e6-9f2c-36b487ebd80a>, accesat la 05.09.2016.

de ordine. Evenimente anti-sociale s-au petrecut în Chios și Lesbos, dar și în Grecia continentală în portul Piraeus, situat în apropierea Atenei, locație în care există aproximativ 4.000 refugiați¹⁷¹ campați în tabere care nu vor să se mute în tabere organizate de autoritățile grecești în nord-estul țării.

Comunitatea internațională se teme de cel puțin două lucruri când vine vorba de afluxul de refugiați musulmani în Europa. Cel mai palpabil risc este cel resimțit recent de comunitatea europeană reprezentat de amplificarea fenomenului terorist, cu predilecție islamist, iar celălalt, previzionat pe un orizont de timp îndelungat și foarte îndelungat, este cel al islamizării Europei. De altfel, există autori care contestă succesul procesului de europenizare a populațiilor adoptate de religie musulmană.

În contextul desfășurării fenomenului imigraționist musulman, comunitatea europeană trebuie să conștientizeze riscul asociat ca grupurile jihadiste să-și infiltreze unii membrii în scopul efectuării de atacuri care să destabilizeze Europa, să creeze haos și să destructureze instituțiile europene. Ulterior, pe fondul răspândirii religiei islamice, elementele extremiste infiltrate pe teritoriul Europei pot conlucra la radicalizarea unor segmente ale populației europene ceea ce poate facilita extinderea organizațiilor teroriste islamiste în noile teritorii locuite de adepți ai islamului. Astfel, printr-un proces gradual desfășurat pe fondul sabotării valorilor și culturii europene, și folosind ca instrument politic Jihadul, dus prin forma lui cea mai extremă – terorismul -, islamul poate căpăta dimensiuni din ce în ce mai largi, până la nivel global. Așadar, procesul de islamizare, considerând acest scenariu puțin probabil dar nu utopic al viitorului nu trebuie neglijat în previziunile pe termen foarte lung. De asemenea, nu putem să neglijăm nici faptul că acest proces poate afecta, întrunind anumite condiții, dintre care unele le-am amintit deja, orice continent al globului.

¹⁷¹ *Greece Tells Migrants to Move, or Else*, 4 aprilie 2016, disponibil online la: <http://www.usnews.com/news/world/articles/2016-04-07/greece-to-migrants-move-to-camps-voluntarily-or-be-forced>, accesat la 05.09.2016.

CONCLUZII

Regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA) se află în vecinătatea apropiată a României și Europei, fiind una dintre cele mai complexe și conflictuale areale din lume. Astfel, MENA a fost tulburată de războaie interstatale și civile, terorism, instabilitate politică și sărăcie, care au afectat negativ și regiunile învecinate. Instabilitatea din regiune este agravată de faptul că, în ciuda unei multitudini de elemente culturale, lingvistice și istorice comune, cooperarea economică, politică sau militară între statele regiunii este aproape inexistentă, ceea ce face soluționarea conflictelor și mai dificilă.

Pe fondul instabilității economice mondiale și a scăderii prețurilor petrolului, conflictul militar, indiferent de forma în care se manifestă, ca luptă între guverne sau opoziții acestora, sau ca luptă împotriva organizațiilor teroriste reprezintă o constantă regională a regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord care nu poate aduce decât neajunsuri mediului de securitate internațional.

Mai mult, sfâșiat între conflicte și insurgență, după startul Primăverii Arabe, spațiul MENA a devenit locul de manifestare a unui număr în creștere de actori nonstatali care pun în discuție statu-quo-ul regiunii și acționează în detrimentul statelor deja slăbite din punct de vedere politic, economic și social.

Evoluțiile recente ale crizelor din Siria, Irak, Yemen și Libia au destabilizat Orientul Mijlociu. Turbulența în creștere și lipsa de predictibilitate amenință însuși modelul statului-națiune, care se luptă să reacționeze la provocările reprezentate de actorii nonstatali ai sistemului de relații internaționale (în special grupări teroriste și extremiste). De altfel, incapacitatea statelor regiunii de a contracara amenințarea teroristă conduce la intensificarea activității elementelor radicale, ale căror acțiuni au un caracter transnațional și agravează problemele de securitate deja existente, precum confruntarea arabo-israeliană.

Evoluția dinamică a relației dintre șiiți și sunniți este unul dintre factorii esențiali care determină modificări de statu-quo în materie de influență regională nu numai pentru puterile arabe, respectiv Arabia Saudită (în CCG), Egipt (în Maghreb), Irak (în Levant), dar și pentru cele non-arabe (Iran, Israel, Turcia), precum și pentru puterile externe cu interese majore regionale: SUA, Federația Rusă, UE sau China. Fiecare dintre actorii cu interese în regiune încearcă prin implicarea lor să influențeze și să modeleze balanța de putere regională în sensul dorit. De exemplu, pe când Egiptul, Qatar-ul, Arabia Saudită și Turcia se poziționează ca puteri sunnite interesate să diminueze influența regională și puterea economică a Iranului șiiit, Iranul și Siria îi susțin pe kurzii turci din sud-estul și estul Anatoliei.

Turcia este un actor controversat al momentului care se confruntă cu amenințări grave la adresa securității sale naționale datorită unor elemente precum apariția și evoluția Statului Islamic și multiplicarea atacurilor teroriste pe teritoriul său, existența statelor eșuate în imediata sa vecinătate ce îi solicită atât întărirea securității frontierelor proprii, cât și un management atent al resurselor economice, emigrarea și/sau refugiul în masă în Turcia și către statele europene al refugiaților din MENA, escaladarea războaielor duse prin terți și a unor situații geopolitice incandescente create ca rezultat al tendinței de reorganizare a configurației de putere la nivel global.

Aceste evoluții negative în planul securității din regiunea locuită cu predilecție de populație arabă au stârnit îngrijorarea comunității europene și internaționale în contextul în care securitatea europeană este racordată la securitatea internațională pe ansamblu, și cu atât mai mult la securitatea regională din proximitatea sa.

Răspunsul militar al coaliției conduse ca urmare a amenințării reprezentate de organizația teroristă Stat Islamic demonstrează focalizarea europeană

reînnoită asupra așa-numitului război împotriva terorii în detrimentul abordării problemelor structurale fundamentale care stau la baza crizei.

Unul dintre efectele esențiale în planul securității europene al manifestării conflictelor în MENA l-a constituit exodul populației musulmane înspre Europa fapt ce stârnește îngrijorarea comunității europene cu privire la efectele imediate asupra securității publice, economice și sociale a statelor gazdă cât și asupra efectelor pe termen lung constituite de predicțiile sumbre ale islamizării Europei și accentuării terorismului în plan internațional și european, cărora li se răspunde în plan european cu reacții politice restrictive în materie de imigrație și azil și reacții anti-musulmane din partea populației gazdă.

Astfel, în timp ce Suedia și Germania au acceptat sute de mii de refugiați sirieni în anul 2015, statele din Balcani și Europa Centrală au fost martorele renașterii mișcărilor politice de dreapta care prin vehicularea temerilor lor naționaliste urmăresc închiderea granițele statelor proprii. Astfel, Macedonia, Croația și Slovenia anunțau că refugiații nu ar mai fi în măsură să traverseze teritoriul lor spre nordul Europei, iar Ungaria declara stare de urgență pentru a combate afluxul de imigranți, trimițând trupe la granița cu celelalte națiuni balcanice și construind un gard de sârmă ghimpată pentru a nu permite intrarea acestora. Astfel că, în 2016, în multe state europene de tranzit de pe ruta balcanică sau de destinație pentru imigranți, s-au impus măsuri restrictive care vizează descurajarea acestora de a se refugia în Europa.

Problemele generate de conflictele din regiunea MENA duc la afectarea mai multor dimensiuni ale securității europene. Două dintre acestea, care se arată a fi de cel mai mare interes pentru comunitatea de securitate, dar și pentru opinia publică generală europeană, sunt amplificarea fenomenului terorist islamist pe teritoriul Europei și exodul masiv de populație musulmană care tulbură liniștea democrațiilor europene.

Pe de o parte, terorismul, fenomen transnațional, care depășește granițele statale reprezintă o amenințare reală care afectează statele europene în plan: politic (extinderea lui generează decredibilizarea în ce privește capacitatea structurilor și instituțiilor existente de apărare a propriilor cetățeni față de acest flagel, ceea ce pune în pericol însăși ordinea instituțională a statelor europene și în special cea a UE); economic (sectorul energetic și finanțele europene sunt afectate în principal din perspectiva faptului că regiunea MENA reprezintă un furnizor esențial de combustibil pentru consumatorii europeni, iar relațiile economice de import-export dintre statele MENA și cele europene sunt destul de strânse); social (fenomenul terorist islamist generează un sentiment general de teamă în rândul populației europene care se manifestă în neîncredere și ostilitate față de populația musulmană); militar (actele teroriste inițiate pe teritoriul european au determinat măsuri instituționale de întărire a forțelor de securitate).

Pe de altă parte, migrația masivă musulmană în sine, care a generat costuri economice imense pentru Europa, dar și seria sa de efecte negative în lanț, actuale și potențiale în Europa, precum radicalizarea populațiilor (atât a celor autohtone, cât și a celor găzduite), ca urmare a unor reacții de inadaptare a ambelor categorii la noul statu-quo al conviețuirii dintre ele sau al perspectivei sumbre pentru europeni de islamizare viitoare reprezintă o altă amenințare care afectează serios dimensiunile securității europene

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. ****Resolution A/RES/181(II), Future government of Palestine*, 29 noiembrie 1947.
2. ****Human Development Report 2015, Statistical annex*, United Nations Human Development, 2016.
3. ****The Palestinian National Charter*, 19 July 1967.
4. Baker, George, *Israel-Palestina: istoria unui conflict*, 27 decembrie 2007, URL: <http://www.cadranpolitic.ro/?p=1894>.
5. Bertino G.B.; Colombo S.; Izzo, M.; Leone J., „Greater Middle East” în *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Volume 45, Issue 2, Taylor and Francis, 2010.
6. Cinar, Sertan; Gocer, Ismet, „The Reasons and Economic and Political Consequences of Arab Spring”, în *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* Vol 17, Nr. 2, 2014.
7. Daalder, Ivo H.; Gnesotto, Nicole; Gordon, Philip H., *Crescent of Crisis: U.S.-European Strategy for the Greater Middle East*, The Brooking Institution, Washington,, 2006.
8. Site-ul oficial al revistei *Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik*, URL: <https://dgap.org>.
9. Ekanayake, E. M.; Ledgerwood, John R., „An analysis of the intra-regional trade in the Middle East and North Africa region”, în *The International Journal of Business and Finance Research*, Volume 3, Number 1, 2009.
10. Esposito, John L. (ed.), *The Oxford History of Islam*, Oxford University Press, 1999.
11. *Fragile States Index 2015*, The Fund for Peace, Washington DC, USA, 2015.
12. Freund, Caroline; Portugal-Perez, Alberto, „Assesing MENA Trade Agreements” în *Middle East and North Africa Working Paper Series* nr. 55, World Bank, august 2012.
13. Friedland, Elliot, *Who's Who in the Syrian Civil War*, Clarion Project, 2014.
14. Hoekman, Bernard, „Intra-Regional Trade Potential Catalyst for Growth in the Middle East” în *MEI Policy Paper 2016-1*, The Middle East Institute, Washington, D.C., 2016.
15. Site-ul oficial al agenției de știri Morocco World News. URL: www.moroccoworldnews.com.
16. Jung, De Dietrich; Piccoli, Wolfango, *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and a Greater Middle East*, Zed Books, London and New York, 2001.
17. Loesche, Dyfed, „Islamic State by Far the Most Active Violent Group in 2015”, în *Statista*, 20 septembrie 2016.
18. Mahdi Darius Nazemroaya, *Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a “New Middle East”*, *Global Research*, 24 februarie 2016, URL: www.globalresearch.ca/plans-for-redrawing-the-middle-east-the-project-for-a-new-middle-east/3882.

19. Mansfield, Peter, *O istorie a Orientului Mijlociu*, Editura Humanitas, București, 2015.
20. *Migrant smuggling in the EU*, EUROPOL, February 2016.
21. Nasr S.V.R., "European Colonialism and the Emergence of Modern Muslim States", in *Oxford Islamic Studies Online*, 2016.
22. Nazare Vasile, „Turcia și jocurile de putere din bazinul Mării Negre”, în *Revista Geopolitica* nr.25, Editura TopForm, București, 2008.
23. Nigatu, Getachew; Motamed, Mesbah, *Middle East and North Africa Region: An Important Driver of World Agricultural Trade*, A Report from the Economic Research Service, United States Department of Agriculture, iulie 2015.
24. Ottaway, Marina; Hamzawy, Amr, *Protest Movements and Political Change in the Arab World*, Carnegie Endowment for International Peace, 28 ianuarie 2011.
25. Rank, Michael, *De la Mahomed la Burj Khalifa: un Curs Intensiv de 2000 de Ani de Istorie a Orientului Mijlociu*, Babelcube Books, 2014.
26. Salehi-Isfahani, Djavad, *Human Development Research Paper 2010/26. Human Development in the Middle East and North Africa*, United Nations Development Programme, octombrie 2010.
27. Seeger Matthew W.; Auer, Claudia, *The Handbook of International Crisis Communication Research*, Wiley Blackwell, UK, 2016.
28. Smith, Andrew R., *Radical Conflict: Essays on Violence, Intractability, and Communication*, Lexington Books, 2016.
29. Soeren Kern, European 'No-Go' Zones: Fact or Fiction? Part 1: France, Gatestone Institute, 20 ianuarie 2015.
30. Site-ul agenției de știri Hotnews. URL: www.hotnews.ro.
31. Site-ul oficial al *Foreign Policy in Focus*, URL: <http://fpif.org>.
32. Site-ul oficial al *RAND Corporation*, www.rand.org.
33. Site-ul oficial al *EUPOL COPPS is the European Union Co-ordinating Office for Palestinian Police Support*, URL: <http://eupolcopps.eu>.
34. Site-ul oficial al agenției de știri MEDIAFAX. URL: <http://www.mediafax.ro>.
35. Site-ul oficial al agenției de știri NEWS. URL: www.news.com.au.
36. Site-ul oficial al Agenției ONU pentru Refugiați (UNHCR). URL : <http://data.unhcr.org>.
37. Site-ul oficial al *Armed Conflict Database*. URL: <https://acd.iiss.org/>.
38. Site-ul oficial al agenției de știri *Australian News*. URL: <http://australian-news.net>.
39. Site-ul oficial al Băncii Mondiale, URL: www.worldbank.org
40. Site-ul oficial al bibliotecii *The Fund for Peace*. URL: <http://library.fundforpeace.org>.
41. Site-ul oficial al *Breitbart*. URL: www.breitbart.com.
42. Site-ul oficial al canalului RT TV. URL: www.rt.com.
43. Site-ul oficial al *Council for Foreign Relations*, URL: <http://www.cfr.org>.
44. Site-ul oficial al *European Council on Foreign Affairs*. URL: <http://www.ecfr.eu>.
45. Site-ul oficial al *European Union Border Assistance Mission at the Rafah Crossing Point*, URL: <http://www.eubam-rafah>.

46. Site-ul oficial al *European Union External Action Service*. URL: <http://eeas.europa.eu>.
47. Site-ul oficial al Fondului Monetar Internațional. URL: www.imf.org
48. Site-ul oficial al GAFTA. URL: <http://bilaterals.org/?-GAFTA->.
49. Site-ul oficial al GAZPROM, URL: www.gazpromexport.ru.
50. Site-ul oficial al guvernului Regatului Unit al Marii Britanii: <https://www.gov.uk>.
51. Site-ul oficial al *Internal Displacement Monitoring Centre*. URL: www.internal-displacement.org.
52. Site-ul oficial al *International Organization of Migration*. URL: <https://www.iom.int>.
53. Site-ul oficial al *Looklex Encyclopaedia*, URL: <http://i-cias.com>.
54. Site-ul oficial al *Migration Policy Institute*. URL: www.migrationpolicy.org.
55. Site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe din România. URL: www.mae.ro.
56. Site-ul oficial al *National Post*. URL: <http://news.nationalpost.com>.
57. Site-ul oficial al institutului *New Eastern Europe*. URL: <http://www.neweasterneurope.eu>.
58. Site-ul oficial al Organizației Națiunilor Unite. URL: www.un.org
59. Site-ul oficial al organizației *Religion of Peace*, URL: www.thereligionofpeace.com
60. Site-ul oficial al Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol. URL: www.opec.org.
61. Site-ul oficial al *Pew Research Centre*. URL: www.pewresearch.org.
62. Site-ul oficial al postului de radio *BBC*. URL: www.bbc.com.
63. Site-ul oficial al Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP). URL: <http://hdr.undp.org>.
64. Site-ul oficial al revistei *National Review*. URL: www.nationalreview.com.
65. Site-ul oficial al revistei *Bussiness Magazin*. URL: www.businessmagazin.ro.
66. Site-ul oficial al revistei *Foreign Policy*, URL: <http://foreignpolicy.com>.
67. Site-ul oficial al revistei *Front Page*. URL: www.frontpagemag.com.
68. Site-ul oficial al revistei *Janes*. URL: www.janes.com.
69. Site-ul oficial al revistei *Stratfor*. URL: <https://www.stratfor.com>.
70. Site-ul oficial al Uniunii Europene. URL: <http://ec.europa.eu>.
71. Site-ul oficial al *US News*. URL: www.usnews.com.
72. Site-ul oficial al *USAID from the American People*. URL: <https://www.usaid.gov>.
73. Site-ul oficial al *World Atlas*. URL: www.worldatlas.com.
74. Site-ul oficial al *World Stop Exports*, URL: www.worldstopexports.com.
75. Site-ul oficial al ziarului *The Atlantic*. URL: <http://www.theatlantic.com>.
76. Site-ul oficial al ziarului *Financial Times*. URL: www.ft.com.
77. Site-ul oficial al ziarului *Gândul*. URL: www.gandul.info.
78. Site-ul oficial al ziarului *Independent*. URL: www.independent.co.uk.
79. Site-ul oficial al ziarului *Mirror*. URL: www.mirror.co.uk.
80. Site-ul oficial al ziarului *New York Times*. URL: www.nytimes.com.

81. Site-ul oficial al ziarului *Telegraph*. URL: www.telegraph.co.uk.
82. Site-ul oficial al ziarului *The Guardian*. URL: www.theguardian.com.
83. Site-ul oficial al ziarului *Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com>.
84. Site-ul oficial al Fondului ONU pentru Copii (UNICEF). URL: <http://www.unicef.org>.
85. Site-ul oficial în limba română al motorului Google de căutare: <https://www.google.ro>.
86. Site-ul oficial al *U.S. Department of State*, URL: www.state.gov.
87. Site-ul oficial al Biroului ONU al Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR). URL: www.ohchr.org
88. Site-ul oficial al Biroului ONU împotriva Drogurilor și Crimei (UNODC). URL: <https://www.unodc.org>.
89. Site-ul oficial al Biroului ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (OCHA). URL: www.unocha.org.
90. Site-ul oficial al Comisiei Economice ONU pentru Africa (UNECA). URL: www.uneca.org.

ANEXE

Anexa nr. 1 Harta regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord

Sursa: <https://arabspringanditscontexts.files.wordpress.com/2014/01/arabspring-map-black-and-white.jpg>

Anexa nr. 2

Numărul cererilor de azil în UE-28 în perioada iulie 2015 – iunie 2016

Destinații	Număr cereri de azil
<i>UE-28</i>	<i>1.442.245</i>
Belgia	37.860
Bulgaria	20.480
Cehia	1.235
Danemarca	21.025
Germania	641.535
Estonia	150
Irlanda	2.780
Grecia	23.095
Spania	14.895
Franța	76.900
Croația	560
Italia	102.480
Cipru	2.425
Letonia	300
Lituania	275
Luxemburg	2.765
Ungaria	130.695
Malta	1.740
Olanda	42.740
Austria	83.080
Polonia	13.225
Portugalia	705
România	935
Slovenia	770
Slovacia	225
Finlanda	32.745
Suedia	142.560
Regatul Unit al Marii Britanii	44.065
Islanda	505
Lichtenstein	30
Norvegia	27.735
Elveția	40.495

Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/22/First_time_asylum_applicants%2C_Q2_2015_%E2%80%93_Q2_2016.png

Anexa nr. 3
Numărul atacurilor teroriste în unele state europene din care unele
participante în coaliția anti-ISIL în perioada ianuarie 2015 –
septembrie 2016

State europene	Număr atacuri teroriste		
	2014	2015	2016 (ian. - sept.)
Franța	3	15	13
Belgia	1	2	8
Germania	0	2	7
Danemarca	0	3	1
Italia	0	2	0
Serbia	0	0	1
Bosnia	1	2	0

Date preluate de pe site-ul Religion of Peace: <http://www.thereligionofpeace.com>

Coperta: Elena Pleșanu

Lucrarea conține 76 pagini.

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

Tel.: +41.021.319.56.49

Fax: +41.021.319.57.80

E-mail: cssas@unap.ro, Website: <http://cssas.unap.ro>

B.998/2016

C.256/2016